

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דְּכֵתִיב - מה ביאור הפסוק במשלי (כח יד) 'אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תִּמְיָד, וּמִקְשָׁה לְבוֹ יִפּוֹל בְּרַעְהָ', היינו שיש לאדם לדאוג תמיד ולראות את הנולד ממעשיו, ויתבונן שלא תצא שום תקלה ממעשיו, ובזמן חורבן בית המקדש השני היו ישראל בטוחים ברוב טובתם ושלוותם, ולא פחדו שיוכלו האויבים לנצחם, ומתוך כך נהגו באופן שגרם לחורבן הבית ולגלות ישראל, ולא נזהרו ולא דאגו שמא תבוא עליהם פורענות, אָקֻמָּצָא וּבֵר קֻמָּצָא - מחמת מעשה בשני בני אדם, אחד שמו 'קמצא' ואחד שמו 'בר קמצא' [ויש אומרים שהיו אלו אב ובנו], הָרוּב יְרוּשָׁלַיִם - התגלגל הדבר שנחרבה ירושלים. אֶתְרַנְגוּלָא וְתַרְנַגוּלָתָא - מחמת מעשה בתרנגול ותרנגולת, הָרוּב טוּר מְלָכָא - נחרבה העיר 'טור מלכא'. אֲשָׁקָא דְרִיפְפָק - מחמת מעשה בדופן של כרכרה הָרוּב - נחרבה העיר בִּיתָר.

מבאר הגמרא כיצד אירעו הדברים: אָקֻמָּצָא וּבֵר קֻמָּצָא הָרוּב יְרוּשָׁלַיִם, דְּהָחִיָא גְבָרָא - מעשה היה באדם אחד, דְּרַחֲמִיָה - שאוהבו היה אדם בשם קֻמָּצָא, וּבֵעַל דְּכֵבִיָה - ושונאו היה אדם בשם בֵּר קֻמָּצָא, עֶבֶד סְעוּדָתָא - עשה אותו אדם סעודה, אָמַר לִיָה לְשִׁמְעִיָה - ואמר לשמשו, זִיל אֵייתִי לִי קֻמָּצָא - לך ותזמין לסעודה את קמצא, אהובי. אָזַל אֵייתִי לִיָה - הלך השליח וטעה והזמין לסעודה את בֵּר קֻמָּצָא, שהיה שונאו. אָתָא - בא אותו אדם באמצע הסעודה, אֲשָׁפְחִיָה דְהָרָה יְתִיב - ומצא את בר קמצא יושב וסועד בין המסובין. אָמַר לִיָה אֶתוּ אֵישׁ לְבֵר קֻמָּצָא, מְכַדִּי הָחִיָא גְבָרָא בְּעַל דְּכֵבָא דְהָחִיָא גְבָרָא הוּא - הרי אתה שונאי, מַאי בְּעִיתָ הָכָא - מה רצונך ומדוע באת לכאן, קוּם פּוּק - קום וצא מהמקום. אָמַר לִיָה בֵּר קֻמָּצָא, אַל תְּבִישִׁינִי לְהוּצִיאנִי מֵהַמְּקוֹם בְּפָנֵי כָל הַמְּסוּבִים, אַל הוּאִיל וְאָתָאִי - כיון שכבר הגעתי לכאן, מחמת טעותו של השמש, שְׂבָקָן - הניח לי להשאר כאן עד סוף הסעודה, וְיַחֲבִנָּא לָךְ דְּמִי מָה דְאֶכִּילָנָא וְשִׁתִּינָא - ואשלם לך את המחיר של כל מה שאוכל ואשתה בסעודה, ולא תפסיד בגללי. אָמַר לִיָה - השיב לו אותו אדם, לֹא - איני מסכים שתישאר. אָמַר לִיָה בֵּר קֻמָּצָא, וְיַחֲבִנָּא לָךְ דְּמִי פִלְגָא דְסְעוּדָתִיָה - אתן לך את דמי חצי מהסעודה כולה, ובלבד שלא תביישני להוציאני מהמקום לעיני הכל. אָמַר לִיָה - השיב לו אותו אדם, לֹא - איני מסכים לכך. אָמַר לִיָה בֵּר קֻמָּצָא, וְיַחֲבִנָּא לָךְ דְּמִי בּוּלָה סְעוּדָתִיָה - אשלם לך את דמי כל הסעודה, ובלבד שלא תביישני. אָמַר לִיָה אותו אדם, לֹא, נִקְטִיָה בְיָדֵיהָ וְאֶפְקִיָה - תפס אותו אדם את בר קמצא בידו, העמידו והוציאו החוצה. אָמַר בֵּר קֻמָּצָא, הוּאִיל וְהוּוּ יְתִבִּי רַבָּנָן - כיון שהיו החכמים יושבים בסעודה, וְלֹא מָחוּ בֵּיהָ - ולא מחו באותו אדם שלא יבייש אותי, שְׂמַע מִינָהּ קָא נִיחָא לָהּ - מובן מכך שהיה נח להם בהנהגתו, אֵיזִיל אֵיבּוּל בָּהּ קוּרְבָא בִּי מְלָכָא - אלך ואלשין עליהם לפני המלך [אמנם לפי האמת לא הרגישו החכמים בדבר, ולא הבחינו בכך שתפסו והוציאו החוצה, אלא הוא חשב שראו זאת החכמים ושתקו (בן יהוידע)].

אָזַל - הלך בר קמצא, אָמַר לִיָה לְקִיסָר שֶׁל רומי, מְרַדְדוּ בְּךָ יְהוּדָאִי - היהודים מרדו בך. אָמַר לִיָה הקיסר, מִי יִימַר - מי יאמר ויוכיח שדברך נכונים. אָמַר לִיָה בֵּר קֻמָּצָא, שְׂדֵר לָהּ קוּרְבָנָא - תשלח להם קרבן להקריב בבית המקדש, חֲזִית אֵי מְקַרְבִּין לִיָה - ותראה האם יקריבו אותנו, ובודאי לא

יקריבוהו מחמת שהם מורדים בך. אָזַל שָׁדַר בְּיָדֶיהָ עֲגָלָא תַלְתָּא - הלך הקיסר ושלח ביד בר קמצא עגל משולש, שהוא משובח ביותר, להקריבו בבית המקדש [ושלח עמו מעבדיו, שיראו האם היהודים מקבלים את קרבנו או לא (בן יהוידע)]. בַּחֲדֵי דְקָאָתִי - בדרך הילוכו של בר קמצא לבית המקדש, שָׂדָא בֵּיהּ מוּמָא בְּנִיב שְׁפָתִים - הטיל לאותו עגל מום בשפתיו, וְאִמְרִי לָהּ בְּדוּקִין שְׁבַעִין - ויש אומרים שהטיל לו מום בעין, דִּבְכֶתָא דְלִדְיָן הָיָה מוּמָא - במקום כזה שלפי ההלכה נחשב הדבר ל'מום' הפוסל את הקרבן מהקרבה, וְלִדְיָהּ לָאוּ מוּמָא הוּא - אבל אצל הגויים אין זה נחשב מום.

כשהביא בר קמצא את הקרבן לבית המקדש וראו שיש בו מום, הבינו החכמים שכוונת בר קמצא להלשין עליהם בפני הקיסר, סְבוּר רַבִּין לְקַרְוֵיהָ - וחשבו החכמים שיש להתיר את הקרבת הקרבן כהוראת שעה, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּתָא, שלא יכעס עליהם המלך. אָמַר לְהוּ רַבִּי זְכַרְיָה בֶן אֲבָקוּלָס, אם נעשה כן, יִאמְרוּ האנשים שקרבנות פְּעֻלֵי מוֹמִין קָרִיבִין לְגַבִּי מִזְבֵּחַ, וילמדו מכך הלכה שאינה נכונה, וקיבלו החכמים את דעתו, ולא הקריבו את הקרבן. סְבוּר לְמִינְטָלְיָה - רצו החכמים להרוג את בר קמצא, דְּלֹא לִיזִיל וְלִימָא כדי שלא ילך וילשין על כל ישראל ויגרום לכך שמלך רומי יבוא להלחם בהם [ואף שהיו שם מעבדי מלך רומי, הם נשארו מחוץ לבית המקדש, ורצו החכמים להורגו על ידי השם המפורש, באופן שימות רק לאחר שיצא משם, קודם שיספיק לומר להם שלא הקריבו את הקרבן, ויחשבו הגויים שמת מעצמו מיתה טבעית (בן יהוידע)]. אָמַר לְהוּ רַבִּי זְכַרְיָה בֶן אֲבָקוּלָס, אם נעשה כן, יִאמְרוּ הרואים שכך היא ההלכה, שאדם המְטִיל מוֹם בְּקִדְשֵׁי יְהוָה, ומחמת כן לא הרגוהו, וחזר אל הקיסר והלשין לפניו על ישראל שסירבו להקריב את קרבנו.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֲנִוּתָנֹתוֹ - סבלנותו שֶׁל רַבִּי זְכַרְיָה בֶן אֲבָקוּלָס, שמנע את הריגתו של בר קמצא, הַחֲרִיבָה אֶת בֵּיתָנוּ, וְשָׂרְפָה אֶת הַיְכָלָנוּ, וְהִגְלִיתָנוּ מֵאֶרְצָנוּ. שָׁדַר עֲלֵייהוּ לְנִירוֹן קִיסָר - שלח מלך רומי לארץ ישראל את נירון קיסר, שילחם בהם. בִּי קָאָתִי - בזמן שבא והתקרב לירושלים, רצה לעשות נסיון בקסמיו האם ינצח במלחמתו, שָׂדָא גִירָא לְמוֹזְרַח - ירה נירון קיסר חץ לכיוון מזרח, אֶתָּא - בא החץ ונָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. ירה חץ נוסף לְצַד מַעֲרָב, וגם הוא אֶתָּא ונָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. וכן ירה חיצים לְאַרְבַּע רִחוֹת הַשָּׁמַיִם, וכל אחד מהחיצים הללו אֶתָּא נָפַל בִּירוּשָׁלַיִם, ומתוך כך הבין שיצליח להלחם בירושלים ולכובשה. אָמַר לִיהּ לִינְקָא - אמר נירון קיסר לילד קטן, פְּסוּק לִי פְּסוּקֶיהָ - אמור לי פסוק שלמדת, אָמַר לִיהּ אוֹתוֹ ילד את הפסוק ביחזקאל (כה יד) וְנִתְתִּי אֶת נַקְמָתִי בְּאֵדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְגו', אָמַר נִירוֹן קִיסָר, קוֹדֵשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעֵי לְחַרְוֵבֵי בֵּיתֵיהּ - הקדוש ברוך הוא רוצה להחריב את ביתו, וְבְעֵי לְכַפּוֹרֵי יְדֵיהּ בְּחַהּוּא גְבָרָא - ורוצה הוא 'לקנח ידיו' באותו אדם, כלומר, רצון ה' הוא שירושלים ובית המקדש ייחרבו, אך עתיד הוא לנקום במי שיחריב אותם בפועל, ולכן לא רצה נירון לעשות כן, עָרַק - ברח נירון קיסר ממחנה הצבא שלו, וְאָזַל וְאִינְיִיר - והלך והתגייר, וְנָפַק מִיְנֵיהּ - ויצא ממנו לאחר זמן התנא רַבִּי מֵאִיר.

סוגיות מסכת גיטין, פרק חמישי החורבן

שְׁדָרְיָה עִלְוִיָּהוּ לְאַסְפְּסִינּוּס קִיסָר - חזר מלך רומי ושלח לארץ ישראל את אספסינוס קיסר, שילחם בירושלים. אָתָּא צַר עֲלֵהּ תְּלַת שָׁנֵי - בא אספסינוס והטיל מצור על ירושלים במשך שלש שנים. ובאותה תקופה הוּוּ בָּהּ הִנְהוּ תְּלַתָּא עֲתִירֵי - היו בירושלים שלשה עשירים גדולים, נְקַדְיִמּוֹן בֶּן גּוּרְיִין, וּבֶן בְּלָבָא שְׁבוּעָה, וּבֶן צִיצִית הַכֶּסֶת. ומבאר הגמרא מדוע היו מְכוּוֹנִים בשמות אלו, 'נְקַדְיִמּוֹן בֶּן גּוּרְיִין' היה מכונה כן מחמת שִׁנְקָדָה לוֹ הִמָּה בְּעֵבֶר - שזרחה החמה בשבילו [כאשר עלו ישראל לרגל ולא היו להם מים לשתות, לוח נקדימון מהגמון אחד שתיים עשרה בורות מים, והתחייב להחזיר לו את המים עד זמן מסוים, או שיתן לו שתיים עשרה ככרות כסף. וכשעמד אותו היום להסתיים התפלל נקדימון בן גוריון בבית המקדש, וירדו גשמים ומילאו את הבורות במים. אמנם כיון שבינתיים כבר החשיך היום, טען אותו הגמון שלא פרע לו בזמנו, ועליו לתת לו את הכסף שהתחייב לו. נכנס נקדימון שוב לבית המקדש והתפלל, והתפזרו העננים וזרחה השמש. ומחמת מעשה זה היה קרוי 'נקדימון', ושמו האמיתי היה 'בוני']. 'בֶּן בְּלָבָא שְׁבוּעָה' היה מכונה כן מחמת שִׁבְל הַנְּכֻנָּם לְבֵיתוֹ כְּשֶׁהוּא רָעֵב כְּכֹלֵב, היה יוצא כְּשֶׁהוּא שְׂבֻעָה. 'בֶּן צִיצִית הַכֶּסֶת' היה מכונה כן מחמת שִׁחִיתָה צִיצִיתוֹ - ציצית של טליתו נִגְרַרְתָּ עַל גְּבִי כְּסֻתּוֹ, כלומר, מרוב עשירותו לא היה מהלך על גבי רצפת אבנים, אלא רק על גבי שטיחים, והיו ציציותיו נגררות עליהם. אִיבָא דְאֶמְרֵי - ויש אומרים שהיה שמו האמיתי 'בן ציצית', והוסיפו לו את הכינוי 'הכסת', כיון שִׁחִיתָה כְּסֻתּוֹ מוּטְלָת - היה כסאו נמצא בֵּין גְּדוּלֵי רוּמֵי, כשהיה הולך לרומי לקבל את פני הקיסר. אותם שלשה עשירים קיבלו על עצמם לזון את אנשי ירושלים בזמן המצור, חָד - אחד מהם אָמַר לְהוּ, אֲנָא זֵינָא לְהוּ בְּחִיטֵי וְשַׁעְרֵי - אני אזון את אתכם בחיטים ושעורים. וְחָד מֵהֶם אָמַר לְהוּ, בְּדַחְמָא וּבְדַמְלָחָא וּבְמִשְׁחָא - אני אזון אתכם בין, מלח ושמון. וְחָד מֵהֶם אָמַר לְהוּ, בְּדַצִּיבֵי - אני אתן לכם את העצים הנצרכים לבישול בכל אותו הזמן. וְשִׁיבְחֵהוּ רַבְּנֵי דְדַצִּיבֵי - ושבחו החכמים את עשירותו של אותו אחד שנתן את העצים, והטעם לכך, דְּרַב חֲסֵדָא, כָּל אֲקֻלְדֵי הָהּ מְסַר לְשַׁמְעִיָּה - את כל מפתחותיו היה מוסר לשמשו, בְּרַבְּנֵי דַצִּיבֵי - מלבד המפתח של מחסן העצים, וטעמו, דְּאֶמְרֵי רַב חֲסֵדָא, אֲכֻלָּא דְחִיטֵי בְּעֵי שִׁיתֵין אֲכֻלָּבֵי דַצִּיבֵי - מחסן אחד של חיטים צריך הוא לששים מחסנים של עצים, כדי שיוכלו לבשל ולאפות בחומם, נמצא שאותו עשיר שנתן עצים היה צריך לתת גדולה בהרבה משאר העשירים. הָהּ לְהוּ לְמִיזֵן עֲשָׂרִים וְחָד שְׁתָּא - ולאותם שלשה עשירים היה מזון ועצים המספיקים לעשרים ואחת שנים של מצור.

מספרת הגמרא מדוע לא הועילו להם כל האוצרות הללו: הוּוּ בָּהּ הִנְהוּ בְּרִיזֵי - היו בתוך ירושלים אנשים בריונים, ריקים מתורה הממהרים ושמחים למלחמות, אָמְרוּ לְהוּ רַבְּנֵי - אמרו החכמים לאותם בריונים, נִיפּוּק וְנַעֲבִיד שְׁלָמָא בְּהַדְרֵיהוּ - נצא ונעשה שלום עם הרומאים, כדי שיסירו את המצור. לֹא שְׂבִקְיָהוּ - לא הניחו להם הבריונים לצאת ולהשלים עמם, אָמְרוּ לְהוּ - אמרו הבריונים לחכמים, אדרבה, נִיפּוּק וְנַעֲבִיד קְרָבָא בְּהַדְרֵיהוּ - נצא ונלחם עם הרומאים. אָמְרוּ לְהוּ רַבְּנֵי - אמרו החכמים לבריונים, לֹא מְסַתִּיעָא מִיְלָתָא - הרי לא תצליחו לנצחם במלחמה, ואם כן

מוטב שנשלים עם הרומאים, ולא תאבד העיר. חששו הבריונים שילכו החכמים וישלימו עם הרומאים נגד רצונם, קמו קלנהו להנהו אמברי דהיטי ושערי - הלכו והעלו באש את כל המחסנים של החיטים והשעורים, והנה בפנא - ונעשה רעב בירושלים, ועתה היו הבריונים בטוחים שלא תהיה ברירה אלא לצאת למלחמה ברומאים, נגד דעתם של החכמים.

מספרת הגמרא מעשה שאירע בירושלים בזמן המצור, ללמדנו עד היכן הגיע תוקף הרעב: מרתא בת בייתוס, עתירתא דירושלים הווא - היתה האשה העשירה ביותר בירושלים, שדרתה לשלוחה - שלחה היא שליח לשוק לקנות לה מאכל, ואמרה ליה, זיל אייתי לי סמירא - לך ותקנה לי מהשוק סולת, כפי שהיתה רגילה לאכול. אדאזל, איזרבן - עד שהגיע השליח לשוק, נמכר כבר כל הסולת, ולא היה ניתן לקנות עוד. אתא - חזר השליח ואמר לה למרתא בת בייתוס, סמירא ליכא - אין סולת בשוק, אבל חוורתא איכא - יש עדיין פת לבנה ונקיה. אמרה ליה, זיל אייתי לי - לך וקנה עבורי לכל הפחות פת כזו. אדאזל איזרבן - עד שהלך השליח לשוק, נגמרה גם הפת הנקיה. אתא - חזר אליה השליח ואמר לה, חוורתא ליכא - פת נקיה כבר אין, גושקרא איכא - יש עדיין פת שחורה, העשויה מחיטים המעורבות בקליפתם. אמרה ליה, זיל אייתי לי - לך והבא לי כל הפחות פת כזו. אדאזל איזרבן - עד שהלך השליח, נמכרה גם פת זו, אתא ואמר לה, גושקרא ליכא - אין כבר פת העשויה מחיטים כלל, ואפילו פת קיבר, אבל קומחא דשערי איכא - יש קמח של שעורים. אמרה ליה, זיל אייתי לי - לך והבא לי לכל הפחות מאכל זה. אדאזל איזרבן - עד שהלך השליח לשוק, נמכר גם כל הקמח של השעורים. ראתה מרתא בת בייתוס שאין השליח קונה לה דבר, ובאותה שעה הנה שליכא מוסאנא - היו נעליה שלופות, כלומר, הלכה יחיפה, אמרה, איפוק ואחזי אי משפחנא מידי למיכל - אצא בעצמי לשוק ואראה אם אמצא דבר מה לאכול. כשיצאה החוצה, והיא יחיפה, איתיב לה פרתא בכרעא - נדבק בכף רגלה גללים של פרה, ומאחר והיתה מפונקת ואיסטניסית מאד, מתה. קרי עליה - קרא עליה רבן יוחנן בן זבאי את הפסוק האמור בפרשת התוכחה (דברים כח נו) 'הרבה כד והעננה אשר לא נפתה כה רגלה כה הצג על הארץ מהתענג ומרד'. איכא דאמרי - יש אומרים שהמעשה אירע באופן אחר, שכאשר יצאה לשוק, גרוגרות דרבי צדוק אכלה - מצאה ברחוב תאנים יבשות שנמצאו על ידי רבי צדוק, ואכלה אותם לרוב רעבונה, ולאחר שאכלה אותם טעמה את ריח החולי של רבי צדוק, ואיתניסא ומתה - ומחמת אסטניסותה, מתה.

מבאר הגמרא את ענינם של גרוגרות אלו: דרבי צדוק יתיב ארבעין שנין בתעניתא - היה יושב בתענית ארבעים שנה, לבקש מה' דלא ליחרב - שלא תיחרב ירושלים, ונעשה גופו צנום עד כדי כך דבי הוה אכיל מידי - כאשר היה אוכל דבר מה, הוה מיתחזי מאבראי - היה המאכל נראה מבחוץ, כשהוא עובר בגרונו, וכי הוה פריא - וכאשר רצו להחזירו לבריאותו, מיייתי ליה גרוגרות - היו מביאים לו תאנים מיובשות, מייץ מייחזי - היה רבי צדוק מוצץ את הרטיבות שבהם, ושדי להו - והיה משליכם לאחר מכן, ואחת מאותם גרוגרות הזדמנה למרתא בת בייתוס, כי הוה קא ניחא נפשיה - באותה שעה שעמדה למות, אפיקתה לכל דהכא וכספא - הוציאה מרתא את כל הזהב

סוגיות מסכת גיטין, פרק חמישי החורבן

והכסף שלה, שְׁדִיתֶיהָ בַּשּׁוּקָא - והשליכה אותם בשוק, אָמְרָה - הסבירה את מעשיה, הַאי לְמַאי מִיבְעִי לִי - לשם מה אני זקוקה לכסף וזהב אלו אם איני יכולה לקנות בהם מאכלים. וְהֵינּוּ דְבָתִיב - וזהו קיום הפסוק שנאמר בנבואת יחזקאל (ז יט) 'בְּסֻפָּם בְּחֻצוֹת יִשְׁלִיכוּ וְזֶהְבָּם לְנֹדָה יִהְיֶה, כְּסָפָם וְזֶהְבָּם לֹא יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֲבֵרַת ה', נִפְשָׁם לֹא יִשְׁבְּעוּ וּמַעֲיָהֶם לֹא יִמְלֹאוּ, כִּי מִכְשׁוֹל עֹנָם הִ'ה'.

הגמרא מספרת עתה כיצד ניסה רבי יוחנן להשלים עם הרומאים נגד דעתם של הבריונים: אָבָא סְקָרָא, רִישׁ בְּרִינְי דִירוּשָׁלַיִם - היה ראש הבריונים שבירושלים, בַּר אֲחֵתִיָּה - ובן אחותו דְּרַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְּאֵי הָהוּא. שָׁלַח לִיה - שלח רבן יוחנן בן זכאי לאבא סיקרא, תָּא בְּצִינְעָא לְבָבָא - בא אלי בחשאי, שלא ימנעוך חבריך הבריונים. אָתָּא - בא אליו אבא סיקרא, אָמַר לִיה רבן יוחנן בן זכאי, עַד אֵימַת עֲבָדִיתוּ הָכִי - עד מתי תעמדו בהנהגתכם ותמנעו מלהשלים עם הרומאים, וְקָטְלִיתוּ לִיה לְעֵלְמָא בְּכַפְנָא - והרי בכך אתם הורגים את כל העם ברעב. אָמַר לִיה אבא סיקרא, מַאי אֵי עָבִיד - מה ביכולתי לעשות, דָּאֵי אָמִינָא לְהוּ מִיָּדִי קָטְלוּ לִי - והרי אם אומר לחברי הבריונים דבר בענין זה, שרצוני להשלים עם הרומאים, יהרגו אותי. אָמַר לִיה רבן יוחנן בן זכאי, תְּחִי לִי תַקְנָתָא לְדִידִי דְאֵיפּוּק - רָאָה עֲבוּרִי אִיזו תַקְנָה שֶׁעַל יְדֵה אֹכֵל לְצֹאת מִהַעִיר לְקִרְאת הַרומָאִים, אָפְשָׁר דְּחִוִי הַצֵּלָה פּוֹרְתָא - אולי אצליח לכל הפחות לעשות איזו הצלה קטנה. אָמַר לִיה אבא סיקרא, נְקוּט נְפְשָׁךְ בְּקִצְרֵי - החזק עצמך בעיני הציבור כחולה, וְלִיתִי בּוֹלֵי עֵלְמָא וְלִישְׁטִילוּ בָךְ - ויבואו הכל לשאול בשלומך, וְאֵיִתִּי מִיָּדִי פְּרִיא וְאֲנִי נָבֵךְ - והבא דבר בעל ריח סרוח והשכב אצלך במיטה, וְלִמְרוּ דְנָח נְפְשָׁךְ - ויאמרו הכל שנפטרת מן העולם, וכיון שאין קוברים מתים בירושלים (בן יהוידע), יניחו להוציא אותך אל מחוץ לעיר. וְאִמְנָם כְּשִׁישְׂאוּ אֶת מִיטַתְךָ, לִיעֵיִלוּ בָךְ תַלְמִידֶךָ - יכנסו תחת רגלי המיטה רק תלמידך, שיודעים את האמת, וְלֹא לִיעוֹל בָּךְ אֵינִישׁ אֲחֵרִינָא - ולא ישא אותך אדם אחר, דְּלֹא לְרַגְשׁוֹן בָּךְ דְּקָלִיל אָתָּה - שלא ירגישו בך נושאי המטה שאתה קל, דְּאֵינְהוּ יָדְעִי דְחֵיָא קָלִיל מְמִיתָא - שהרי ידוע שאדם חי קל מאדם מת, ומתוך כך יבינו שאתה מערים. עָבִיד הָכִי - עשה רבן יוחנן בן זכאי כעצתו של אבא סיקרא, והוציאו קול שמת, נְבָנָם בּוֹ - תחת מיטתו, לשאת אותה אל מחוץ לעיר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְצַד אֲחֵר, וְרַבִּי יְחֹזֶשֶׁעַ מְצַד אֲחֵר, כִּי מָטוּ לְפִיתְחָא - כאשר הגיעו לפתח העיר, במקום ששמרו הבריונים שלא יצא שום אדם להשלים עם הרומאים, בָּעוּ לְמַדְקָרִיָּה - רצו הבריונים לדקור את רבן יוחנן בן זכאי, כי חששו שמא הוא מערים לצאת אל הרומאים, ועל ידי הדקירה יצעק, ויראו שהוא חי. אָמַר לְהוּ אבא סיקרא, אִם תַּעֲשׂוּ כֵן יִאָמְרוּ הַרומָאִים דְּרַבִּן דְּקָרוּ - אפילו את רבם הם דוקרים, בָּעוּ לְמַדְקָרִיָּה - רצו הבריונים לדחפו, אולי יצעק, אָמַר לְהוּ אבא סיקרא, אִין רַאוּי אִפִּילוּ לְדוּחְפוּ, שְׁהִי יִאָמְרוּ דְרַבִּן דְּחָפּוּ. פְּתַחוּ לִיה בָּבָא - פתחו לו הבריונים את שער העיר, וְנָפַק - יצא.

כִּי מָטָא לְהֵתָם - כאשר הגיע רבן יוחנן בן זכאי למחנה הרומאים וראה את אספסיינוס קיסר, אָמַר לו רבן יוחנן בן זכאי 'שְׁלָמָא עֲלֶךָ מַלְכָּא, שְׁלָמָא עֲלֶךָ מַלְכָּא' - שלום עליך המלך, שלום עליך המלך.

© כל הזכויות שמורות לארגון 'שתי הלכות ביום'.

אָמַר לִיה אֲסַפְסִינּוּס, מִיִּחִיבָתָּה תְּרֵי קַטְלָא - חייב אתה שתי מיתות, הָרָא - מיתה אחת, כִּיּוֹן דְּלֹאֵ מִלְּבָא אָנָּא - שהרי אינני מלך, אלא שר הצבא, וְקָא קְרִית לִי מִלְּבָא - ואתה קורא לי 'מלך', ובכך אתה לועג לי. וְתוּ - ומיתה שניה, אִי מִלְּבָא אָנָּא - אם אכן מלך אני, עַד הָאִידִנָּא אָמַאי לֹא אָתִית לְנַבְאֵי - מדוע לא באת לפני עד עתה. אָמַר לִיה - השיב לו רבן יוחנן בן זכאי על שתי טענותיו, דְּקָאָמְרַת - מה שאמרת בתחילה לֹאֵ מִלְּבָא אָנָּא - שאין אתה מלך, אִיבְרָא מִלְּבָא אָתָּ - באמת אתה עתיד להתמנות כמלך, דָּאִי לֹאֵ מִלְּבָא אָתָּ - שאילו לא היית מלך, לֹא מִיִּמְסָרָא יְרוּשָׁלַיִם בִּידָךְ - לא היתה ירושלים נמסרת בידך, דְּכִתִּיב - שנאמר בישעיהו (י לד) 'וְהִלְבַּנּוּן בְּאֲדִיר יַפְלֵ', וְאִין לְשׁוֹן 'אֲדִיר' אָלָא מְלָךְ, דְּכִתִּיב בִּירְמִיָּה (ל כא) 'וְהָיָה אֲדִירוֹ מִמֶּנּוּ וּמִשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא' וְגוֹ', הרי ש'אדיר' הוא מושל, וְאִין 'לְבַנּוֹן' האמור כאן אָלָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאָמַר בַּתְּפִילַת מִשֶּׁה רַבִּינוּ לְהַכְּסֵי לְאַרְעָא (דברים ג כה) 'אֲעֹבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַחֵר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְבַּנּוֹן', וכוונתו היתה להר הבית ובית המקדש [ואף על פי שעדיין לא נמסרה ירושלים בידו, מכל מקום כיון שהטיל עליה מצור שלש שנים, והיה רעב כבד בירושלים, הרי זה כאילו נמסרה בידו]. המשיך רבן יוחנן בן זכאי ואמר לו, וְדְקָאָמְרַת - ועל טענתך השניה, אִי מִלְּבָא אָנָּא אָמַאי לֹא קָאָתִית לְנַבְאֵי עַד הָאִידִנָּא - אם מלך אני מדוע לא באת לפני עד עתה, בְּרִיוֹנֵי דָּאִית בְּן לֹא שְׂבָקִינָן - הבריונים שיש בתוכנו אינם מניחים לנו להשלים איתכם.

אָמַר לִיה אֲסַפְסִינּוּס לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אִילּוּ הִיתָה חֲבִית שְׁלֵ דְבִשָׁא, וְדִרְקִין - נחש פרוף עליה, האם לא הוּי שׁוֹבְרִין אֶת הַחֲבִית בְּשִׁבִיל [-בגלל] הַדִּרְקִין, וכך הייתם צריכים לעשות, להפיל את חומות העיר ולשורפה באש, כדי להשליך משם את הבריונים. אִישְׁתִּיק - שתק רבן יוחנן בן זכאי ולא ענה לו דבר. קָרִי עָלֶיהָ - קרא עליו רב יוסף, וְאִתִּימָא - ויש אומרים שקרא עליו רבי עקיבא את הפסוק בישעיה (מד כה) 'מְשִׁיב חַכְמִים אַחֲזֵר, וְדַעְתָּם יִסְבְּלֵי', כלומר, הקדוש ברוך הוא מנע את רבן יוחנן בן זכאי מלהשיב לו בחכמה, אִיבְעֵי לִיה לְמִימַר לִיה - כיון שהיה ראוי לו להשיב לאספסיינוס, אין צורך לשבור את החבית של הדבש, אלא שְׂקִלִינָן צְבֻתָא - נוטלים צבת, וְשְׂקִלִינָן לִיה לְדִרְקִין - ונוטלים את הנחש מעל החבית, וְקַטְלִינָן לִיה - והורגים אותו בפני עצמו, וְחֲבִיתָא שְׂבָקִינָן לָהּ - ומניחים את החבית, ואין שוברים אותה. וכך בנמשל, היה לו לומר שרצו להמתין שמא יצליחו לנצח את הבריונים ולהוציאם מהעיר, בלי להשחית את העיר כולה.

אֲדַהְכֵי - בינתיים, תוך כדי שהם מדברים, אָתִי פְּרִיסְתָּקָא עָלֶיהָ מְרוּמֵי - הגיע שליח מרומי אל אספסיינוס, אָמַר לִיה הַשְּׁלִיחַ, קָוַם, דְּמִית לִיה קִיסָר - כיון שמת הקיסר שמלך ברומי, וְאָמַרִי הִנְהוּ חֲשִׁיבֵי דְרוּמֵי - ואמרו החשובים של רומי, הממונים על מינוי המלכים, לְאִוְתִיבָהּ בְּרִישָׁא - שיש למנותך להיות מלך תחתיו. באותה שעה, הָיָה פְּרִיסְתָּקָא חַד מְסַאֲנֵי - היה אספסיינוס נעול בנעלו האחת בלבד, בְּעָא לְמִסְיָמָא לְאַחֲרִינָא - רצה לנעול את הנעל השנייה, לֹא עָיַל - לא נכנסה רגלו לתוך הנעל. בְּעָא לְמִשְׁלָפָא לְאִידָךְ - רצה לחלוץ את הנעל הראשונה, שכבר היתה על רגלו, לֹא נִפְקַ - לא הצליח לחולצה. אָמַר אֲסַפְסִינּוּס לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, מַאי הָאֵי - מדוע אירע לי כן. אָמַר לִיה רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן

זכאי, לא תצטער, שמועה טובה אתיא לך - הסיבה לכך היא כיון ששמעת שמועה טובה, שמינו אותך למלך, ולכן התרחבו עצמותיך, דכתיב במשלי (טו ל) 'שמועה טובה תדרשן עצב', ולכן אינך יכול לנעול את הנעל השניה, ולא לחלוץ את הנעל הראשונה. אלא מאי תקנתיה - ומה היא התקנה למצב זה, המשיך רבן יוחנן בן זכאי ואמר לו, לייתי איניש דלא מיתבא דעתה מיניה - יביאו אדם שאין דעתך נוחה ממנו, וילחליף קמה - ויעבור לפניך, ועל ידי כך תתעצב, ויחזרו עצמותיך למצבם הראשון, דכתיב במשלי (יז כב) 'זרוח נבאה תיבש גרם'. עבד הכי - עשה כן אספסינוס, עיל - והצליח להכניס את רגלו השניה לנעל.

אמר ליה אספסינוס, ומאחר דהכמיתו בלי האי - כיון שאתם חכמים כל כך, כפי שאני רואה עתה שידעת מה לייעץ לי, עד האידנא אמאי לא אתיתו לנבאי - מדוע לא באת אלי עד עתה. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, ולא אמרי לך - וכי לא השבתי לך תשובה, שהבריונים לא הניחו לנו לצאת. אמר ליה, אנא נמי אמרי לך הרי גם אני השבתי לך תשובה על כך, שכשם שיש לשבור את החבית של הדבש כדי להרוג את הנחש, כך יש להחריב את ירושלים מפני הבריונים שבה.

אמר ליה אספסינוס לרבן יוחנן בן זכאי, מיזל אזילנא - אי הולך לדרכי, לרומי, לקבל את המלכות, ואיניש אחרינא משהדנא - ואשלח אדם אחר להשלים את המלחמה, אלא כעי מינאי מידי דאתן לך - בקש ממני דבר שאתן לך. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, תן לי את העיר יבנה, שלא תחריב אותה, וחקמיה, שלא תהרגם, לפי שבאותה שעה היתה הסנהדרין וחכמי ישראל בעיר יבנה. ושושילתא דרבן גמליאל - הנח לשושלת משפחת רבן גמליאל נשיא ישראל, שלא תהרגם, כדי שלא תכלה שולטנותם של בית דוד [כי גם לאחר שתמה המלכות מבית דוד, היו הנשיאים ממשפחה זו], ואסוותא דמסין ליה לרבי צדוק - ותן לי רופאים שירפאו את רבי צדוק, לפי שהיה מתענה ארבעים שנה שלא ייחרב הבית, והתקטנו מעיו, ולא היה יכול לבלוע אוכל. קרי עליה - קרא עליו רב יוסף, ואיתמא - ויש אומרים שקרא עליו כן רבי עקיבא, את הפסוק 'משיב חכמים אחר ודעתם יסבל', והטעם לכך, שבמקום לבקש את הדברים הללו, איבעי למומר ליה לשבקינחו דרא זימנא - היה לו לומר לאספסינוס שיניח להם בפעם זו, ויסיר את המצור מעל ירושלים. מבאר את הגמרא את סברתו של רבי יוחנן, שלא ביקש כן, והוא [רבי יוחנן] סבר, דלמא בלי האי לא עביד - שמא לדבר גדול כל כך לא יסכים אספסינוס, והצלה פורתא נמי לא הוי - ואפילו הצלה קטנה לא תהא, ולכן העדיף לבקש דברים אלו, שקיבלם אספסינוס, ולא ביקש שיסיר את המצור מעל ירושלים.

מבררת הגמרא, אסוותא דמסין ליה לרבי צדוק מאי היא - כיצד ריפאו אותם רופאים את רבי צדוק. ומבאר, יומא קמא אשקויה מנא דפארי - ביום הראשון השקו אותו מים ששרו בהם סובין. למחר, השקו אותו מנא דסיפוקא - מים ששרו בהם סובים גסים המעורבים בקמח. למחר, מנא דקימחא - מים ששרו בהם קמח. עד דרוח מייעיה פורתא פורתא - עד שהתרווחו מעיו מעט מעט, והבריא. אזל - הלך אספסינוס, שדריה לטיטוס - שלח את טיטוס בנו להמשיך את המצור על ירושלים, ועליו נאמר הפסוק בספר דברים (לב לז) 'ואמר אי אלהימו צור חסיו בו', זה טיטוס הרשע, שחירף

וְגֵרָה כְּלָפִי מַעֲלָה. מִזֶּה עָשָׂה, תַּפְּשׂ זֹנֶה בְּיָדוֹ, וְנִכְנַס לְבֵית קְדָשִׁי הַקְּדָשִׁים, וְהִצִּיעַ סֶפֶר תּוֹרָה, וְעָבַר עָלֶיהָ עֲבִירָה. וְנָטַל סוּף, וְגֵרָר - דָּקַר אֶת הַפְּרֻכָּת, וְנִעְשָׂה נֶמֶס, וְהָיָה דָם מְבַצֵּבִין וְיוֹצֵא, וּכְסָבֹר הִיָּה טִיטוּס שֶׁהָרַג אֶת עֲצָמוֹ [כִּינּוּי כְבוֹד כְּלָפִי שְׂמִים], שְׁנָאֲמַר בְּסֵפֶר תְּהִלִּים (עֵד ז) 'שָׁאֲנוּ צוֹרְרֵיךָ בְּקִרְבֵּךָ מִזְעֻרֵיךָ שָׂמוּ אוֹתוֹתֶם אוֹתוֹת', ולשון 'מועדיך' האמורה בפסוק זהו כינוי לבית המקדש, שהוא מקום שהקדוש ברוך הוא מתוועד בו, וחשבו שאותו 'אות', סימן, של דם שיצא מהפרוכת, הוא סימן לכך שכביכול ניצחו את הקדוש ברוך הוא [והטעם שנעשה נס זה שבצבץ דם מהפרוכת, להראות שקשה היה לפני ה' חורבן בית המקדש]. אָבָא הֲנֵן אוֹמֵר, עַל זְמַן זֶה נֹאמַר הַפְּסוּק בְּתִהִלִּים (פֶּט ט) 'מִי כְמוֹדָה חֲסִין יְהוָה, מִי כְמוֹדָה חֲסִין וְקָשָׁה, שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ נְאוּצֵנוּ וְגֵרָפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רְשָׁע, וַיֵּשׁ בִּידְךָ לְהַעֲנִישׁוֹ, וְאַתָּה שׁוֹתֵק וּמְנִיחַ לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרֻצוֹנוֹ. דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל תִּנָּא - בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שֵׁנוּ, שֶׁעַל זְמַן זֶה נֹאמַר הַפְּסוּק (שְׁמוֹת טו יא) 'מִי כְמוֹכָה בְּאֱלֹהִים ה', וַיֵּשׁ לְדַרוֹשׁ זֹאת כֹּאִילוֹ נֹאמַר מִי כְמוֹכָה בְּאֱלֹהִים, שְׁכַבִּיכֹל שׁוֹתֵק ה' וּמְנִיחַ לְרִשְׁעִים לַעֲשׂוֹת כְּרֻצוֹנָם.

מִזֶּה עָשָׂה טִיטוּס לְאַחַר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, נָטַל אֶת הַפְּרֻכָּת, וְעָשָׂא בְּמִין גְּרָגוּתָנִי - כְּמוֹ שֶׁקַּ גְּדוּל, וְהִבִּיא אֶת כָּל הַפְּלִים שֶׁבְּמִקְדָּשׁ, וְהִנְיָח בְּהוֹ, וְהוֹשִׁיב בְּסִפִּינָה לִילָדָה לְהַשְׁתַּבַּח בְּעִירוֹ, שְׁנָאֲמַר בַּקְּהֵלֶת (ח י) 'וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבוּרִים וּבָאֵו וּמִמְקוֹם קְדוֹשׁ יִחַלְכוּ וַיִּשְׁתַּבְּחוּ בְּעִיר אֲשֶׁר בֵּן עָשׂוּ, אֵל תִּיקְרִי - יֵשׁ לְדַרוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק כֹּאִילוֹ לֹא נֹאמַר 'קְבוּרִים' אֲלֵא 'קְבוּצִים', וְזֶהוּ רִמַּז לְכך שֶׁטִּיטוּס קִיבֵץ אֶת כָּל כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן אֵל תִּיקְרִי 'וַיִּשְׁתַּבְּחוּ' אֲלֵא 'וַיִּשְׁתַּבְּחוּ', וְהִינּוּ שֶׁהֵלַךְ לְהִשְׁתַּבַּח בְּעִירוֹ. אֵיבָא דְאֲמַרִּי - וַיֵּשׁ אוֹמְרִים בְּדַרְשַׁת פְּסוּק זֶה, שִׁישׁ לְקְרוֹא 'קְבוּרִים' מִמָּשׁ, כְּפִשְׁטוֹת לְשׁוֹן הַפְּסוּק, וְהִרְמַז בַּזֶּה, דְאֲפִילוֹ מִיָּלִי דְמִטְמָרָן - שֶׁאֲפִילוֹ דְבָרִים הַמוֹטְמָנִים וּמוֹסְתָרִים מֵהַכֹּל, וְהִינּוּ מִמוֹנֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹסְתָר מִפְּנֵיהֶם, אֵינְלִיָּא לְהוֹן - הַתְּגַלּוֹ לָהֶם בְּאוֹתָהּ שַׁעָה. כְּשֶׁהִיָּה טִיטוּס בְּסִפִּינָה בְּדַרְכּוֹ לְרוֹמִי, עֹמֵד עָלָיו נְחָשׁוּל - רוּחַ סַעֲרָה שֶׁבִּיָּם לְטוֹבְעוֹ, אָמַר טִיטוּס, בְּמִדּוּמָה אֲנִי שֶׁאַלְהִיָּהֶם שֶׁל אֱלֹהֵי אֵין גְּבוּרָתוֹ אֲלֵא בְּמִוּם, בָּא פְרַעָה טְבַעוֹ בְּמִוּם - בְּמִי יֵם סוּף, בָּא סִיסְרָא טְבַעוֹ בְּמִוּם - בְּנַחַל קִישׁוֹן, אָף הוּא עוֹמֵד עָלָיו לְטוֹבְעָנִי בְּמִוּם, אִם גְּבוּרָה הוּא, יַעֲלָה לִיבְשָׁה וַיַּעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה. יַצְתָה בַת קוֹל מֵהַשְּׁמַיִם וְאָמְרָה לוֹ, רְשָׁע בֵּן רְשָׁע, בֵּן בְּנוֹ שֶׁל עָשׂוּ הֲרָשָׁע, בְּרִיָּה קָלָה יֵשׁ לִי בְּעוֹלָמִי, וַיִּתּוֹשׁ שְׂמָהּ, וּמְבֹאֲרַת הַגִּמְרָא אָמְרָא קְרִי לָהּ - מְדוּעָה קְרוּיָה הִיא 'בְּרִיָּה קָלָה', כִּיּוֹן דְּמַעֲלָנָא אֵית לָהּ - יֵשׁ לָהּ פֶּה לְאֹכֹל, וּמְפָקָנָא לֵית לָהּ - אֵךְ אֵינָה מְפָרִישָׁה פְסוּלַת מְגוּפָה, עָלָה לִיבְשָׁה וַתַּעֲשֶׂה עִמָּה מִלְחָמָה. עָלָה טִיטוּס לִיבְשָׁה, בָּא וַיִּתּוֹשׁ וְנִכְנַס בְּהַטְמָו, וּמִשָּׁם נִכְנַס לְמוֹחוֹ, וְנִקְרַר בְּמוֹחוֹ שְׁבַע שָׁנִים. יוֹמָא חַד הָוָה קָא חֲלִיף אֲבָבָא דְּבִי נִפְחָא - יוֹם אַחַד עָבַר טִיטוּס לִיד פֶּתַח שֶׁל נִפְחָא, שָׁמַע קוֹל אֲרֻזְפָּתָא - שָׁמַע הִיתּוֹשׁ אֶת קוֹל דְּפִיקַת הַפְּטִישׁ, אֵישְׁתִּיק - וְהִשְׁתַּתַּק מִנִּיקוּרוֹ. אָמַר טִיטוּס, אֵיבָא תִּקְנָתָא - אִם כֵּן יֵשׁ לִי תִקְנָה וּרְפוּאָה, וְכך עָשָׂה, כָּל יוֹמָא מִיִּיתוֹ נִפְחָא וּמְחוֹ קָמִיָּה - כָּל יוֹם הִבִּיאֹו נִפְחָא לְפָנֵי טִיטוּס, וְהִיָּה דוֹפֵק בְּפִטְיִשׁוֹ לְפָנָיו כְּדִי לְהִשְׁתִּיק אֶת הִיתּוֹשׁ שֶׁבְּמוֹחוֹ, לְנִפְחָא נִפְחָא, יַחֲיִב לִיָּה אֲרֻבַּע זְוִיָּי - הִיָּה נוֹתֵן אַרְבַּעַת זְוִיָּים בְּשַׁכְרוֹ, אֲבָל לְנִפְחָא יִשְׂרָאֵל לֹא הִיָּה נוֹתֵן כְּלוּם, אֲלֵא אָמַר לִיָּה, מִיִּסְתַּיִדָּה דְּקָא חֲזִית

© כל הזכויות שמורות לארגון 'שתי הלכות ביום'.

בְּכַנְיָהוּ - די לך בכך שאתה רואה את היסורים שיש לשונאך, ועל עצמו אמר כן. עַד תִּלְתֵּי יוֹמִין
עָבַד הָבִי - במשך שלשים יום הועיל לו הדבר להשתיק את היתוש, אך מִכָּאן וְאֵילָּה - לאחר שלשים
יום, כִּיּוֹן דְּדִשׁ דִּשׁ - מאחר וכבר הורגל היתוש לשמוע את קול הדפיקות, הורגל, ולא הפסיק לנקר
במוחו של טיטוס.

תְּנִיא - שנינו בברייתא, אָמַר רַבִּי פְּנֵחָם בֶּן עֲרוּבָא, אֲנִי הָיִיתִי בֵּין גְּדוּלֵי רוּמֵי, וּבְשִׁמַּת טִיטוּס פָּצְעוּ
אֶת מוֹחִי, וּמִצָּאוּ בּוֹ אֶת אוֹתוֹ יתוש שהיה גודלו כְּצַפּוֹר דְּרוּר, מוֹשְׁקֵל שְׁנֵי סָלְעִים. כְּמַתְנִיתָא תְּנִיא -
בברייתא אחרת שנינו, היה גודלו של היתוש כְּגוֹזֵל בֶּן שָׁנָה, מוֹשְׁקֵל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר אַבְיִי, נִקְטִינָן -
כך מקובל בידינו, כִּיּוֹן הִתוּשׁ הִיא חִזְק כְּשֶׁל נְחֹשֶׁת, וְצַפְרֵינּוּ הֵיוּ חִזְקוֹת כְּשֶׁל בְּרִזֵּל.
כִּי הָיָה קָא מְנִית - בשעה שעמד טיטוס למות, אָמַר לָהּ - אמר לעבדיו, לִיקְלִינָה לְחַהוּא גְּבָרָא -
שישרפו את גופו לאחר מותו, וְלִבְדָּרֵי לְקוּטְמִיָּה אֲשֶׁב יָמֵי - ויפזרו את אפרו על פני שבעה ימים,
דְּלֹא לְשַׁבְּחִיהָ אֱלֹהָא דִּיהוּדָאִי וְלוֹקְמִיָּה בְּדִינָא - כדי שאלוקי היהודים לא ימצאנו ולא יעמידנו לדין.

מביאה הגמרא מעשה בענין עונשו של טיטוס בעולם הבא: אֲוֹנְקְלוֹס בְּרִי קְלוּנִיקוּס, בְּרִי אֶחָתִיָּה - בן
אחותו דְּטִיטוּס הָיָה, בְּעֵי לְאִינְיָרֵי - רצה אונקלוס להתגייר, והיה זה לאחר מיתתו של טיטוס, אָזֵל
אֶסְקִיָּה לְטִיטוּס בְּגִידָא - הלך והעלה את טיטוס באוב, אָמַר לֵיהּ - שאל אונקלוס את טיטוס, מֵאֵן
חֲשִׁיב בְּחַהוּא עֲלֵמָא - מי האומה החשובה בעולם האמת. אָמַר לֵיהּ טִיטוּס, יִשְׂרָאֵל. המשיך אונקלוס
ושאלו, מַהוּ לְאִידִבּוּקִי בְּהוּ - האם כדאי לי להידבק באומה זו, כלומר, להתגייר. אָמַר לֵיהּ - השיב לו
טיטוס, מוֹלִיחֵהוּ נְפִישׁוּיָן וְלֹא מְצִית לְקוּיְמִינְהוּ - יש להם מצוות רבות, ולא תצליח לקיימם, לכן, זִיל
אִינְרִי בְּהוּ בְּחַהוּא עֲלֵמָא - לך ותילחם בהם בעולם הזה, וְהָיִית רִישָׁא - ועל ידי זה תהיה חשוב,
דְּכְתִיב בַּמְּגִילַת אֵיכָה (א ה) 'הִיוּ צָרִיחַ לְרֹאשׁ וְגוֹ', ודרשו חכמים מלשון זו, שְׁכָל הַמַּיִצֵּר לְיִשְׂרָאֵל,
נִעֲשֶׂה רֹאשׁ. אָמַר לֵיהּ - המשיך אונקלוס ושאלו, דִּינִיָּה דְּחַהוּא גְּבָרָא בְּמֵאֵי - כיצד מענישים אותך
בעולם הבא. אָמַר לֵיהּ - השיב לו טיטוס, בְּמֵאֵי דְּפָסִיק אֲנִפְשִׁיָּה - דנים אותי באותו דין שפסקתי על
עצמי קודם מותי, כָּל יוֹמָא מְכַנְשֵׁי לֵיהּ לְקוּטְמִיָּה - בכל יום אוספים את אֶפְרִי, וְדִינֵי לֵיהּ - ודנים
אותי על מעשי, וְקִלְוּ לֵיהּ - ושורפים אותו, וּמְפַזְרִים אֶת אַפְרוֹ עַל פְּנֵי שֶׁבַע
ימים.

ממשיכה הגמרא במעשה זה של אונקלוס: אָזֵל אֶסְקִיָּה לְבַלְעָם בְּגִידָא - הלך אונקלוס והעלה באוב
את בלעם הרשע, אָמַר לֵיהּ אונקלוס, מֵאֵן חֲשִׁיב בְּחַהוּא עֲלֵמָא - מי האומה החשובה בעולם האמת.
אָמַר לֵיהּ, יִשְׂרָאֵל. שאלו אונקלוס, מַהוּ לְאִידִבּוּקִי בְּהוּ - האם כדאי לי להידבק בהם ולהתגייר. אָמַר
לֵיהּ בלעם, לֹא תִדְרִשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם כָּל הַיָּמִים. אָמַר לֵיהּ אונקלוס לבלעם, דִּינִיָּה דְּחַהוּא גְּבָרָא
בְּמֵאֵי - באיזה עונש מענישים אותך בעולם הבא. אָמַר לֵיהּ בלעם, בְּשִׁבְכַת זֶרַע רֹתְחָתָא, מִידָה כִּגְדָה
מִידָה, כִּיּוֹן שֶׁהוּא יַעֵץ לְבַלֵּק לְהַכְשִׁיל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בַּבְּנוֹת מוֹאָב.

אזל אפקיה בנגידיא לפושעי ישראל - הלך אונקלוס והעלה באוב את ישו הנוצרי, שהיה ישראל מומר, אמר ליה אונקלוס, מאן השיב דההוא עלמא - מי האומה החשובה בעולם האמת, אמר ליה, ישראל. שאלו אונקלוס, מהו לאידיבוקי בהו - האם כדאי להידבק בהם ולהתגייר, אמר ליה, טובבתם דרוש, רעתם לא תדרש, כל הנוגע בהו, כאילו נוגע בכבת עינו של הקדוש ברוך הוא. אמר ליה אונקלוס, דיניה דההוא גברא כמאי - באיזה עונש מענישים אותך בעולם הבא. אמר ליה, בצואה רותחת. והטעם לכך, דאמר מר, כל המלעיג על דברי חכמים, נידון בצואה רותחת.

אומרת הגמרא, תא חזי - בא וראה מה הפרש שיש בין פושעי ישראל לנביאי אמות העולם עובדי עבודה זרה, שאפילו הפושעים שבישראל טובים הם מהמשובחים שבין הגויים, שהרי בלעם, שהיה נביא, אמר לאונקלוס לא לדרוש את שלומם וטובתם של ישראל, ואילו ישו הנוצרי, שהיה ישראל מומר, אמר לאונקלוס לדרוש את טובתם של ישראל.

הגמרא חוזרת עתה לעניני חורבן ירושלים וגלות ישראל: תניא - שנינו בברייתא, אמר רבי אלעזר, בא וראה כמה גדול בחה של בושה, שהרי כביכול סיע הקדוש ברוך הוא את בר קמצא, והחריב את ביתו, ושרף את היכלו, מחמת הבושה שביישוהו באותה סעודה.

נאמר לעיל, אתרנגולא ואתרנגולתא חריב טור מלכא - מחמת מעשה בתרנגול ותרנגולת נחרבה המדינה 'טור מלכא' [-הר המלך] שבארץ ישראל, ומבארת הגמרא את פרטי המעשה, דהו נהיגי - שכך היה מנהגם של בני אותו מקום, כי הו מפקי חתנא וכלתא - כשהיו מוציאים חתן וכלה מביתם אל בית החתונה, מפקי קמייהו תרנגולא ותרנגולתא - היו מוציאים לפניהם תרנגול ותרנגולת, לסימן טוב, כלומר, פרו ורבו בתרנגולים. יומא חד - יום אחד, בשעה שהוציאו חתן וכלה, והוציאו לפניהם תרנגול ותרנגולת, הו קא חליף גונדא דרומאי - היו עוברים שם פלוגה של חיילים רומאיים, שקליהו מיניהו - נטלו החיילים את התרנגול והתרנגולת מהיהודים. נפלו עליהו - התנפלו עליהם בני המדינה היהודיים, מוחנהו - והכום. אתו אמרו ליה - באו ואמרו לו לקיסר, מרדו בך יהודאי - מרדו בך היהודים, שהרי הכו את חיילך. אתא עליהו - בא הקיסר אל טור מלכא, להלחם בהם. הו בהו חווא - היה בין היהודים שבמקום אחד ששמו בר דומא, שהיה כוחו גדול ביותר, דהו קפיץ מילא - שהיה קופץ למרחק מיל, וקטיל בהו - והורג בחיילים הרומאיים. שקליה קיסר לתאגיה ואתגיה אארעא - נטל הקיסר של רומי את כתרו והניחו על הארץ, דרך הכנעה לפני ה', אמר, ריבוניה דעלמא בוליה - רבון כל העולם, אי ניחא לך - אם טוב הדבר בעיניך, לא תמסריה לכהוא גברא לדידיה ולמלכותיה בידיה דחד גברא - לא תמסור אותי ואת מלכותי בידי של אדם אחד, שהוא בר דרומא. אכשליה פומיה לבר דרומא - הכשילו פיו של בר דרומא, ואמר לפני הקדוש ברוך הוא ואלהים זנחתנו, ולא תצא אלהים בצבאותינו, כלומר, אין אנו צריכים לעזרתך. מקשה הגמרא, הרי זהו פסוק בתהילים (ס"ב), ואם כן דוד נמי אמר הכי - גם דוד המלך אמר לשון זו, ומה החילוק ביניהם. מתרצת הגמרא, דוד המלך, אתמוהי קא מתמה - אמר כן לה' בלשון

תמיהה, וכי לא תצא לעזור לנו במלחמה, ואילו בר דרומא אמר כן בלשון רגילה, כאילו אינו צריך את עזרת ה'. ולכן נענש בר דרומא על דבריו, על - נכנס לבית הפסא, אתא דרקונא שמטיה לברכשיה - בא נחש והכישו, ונח נכשיה - ונפטר מן העולם. אמר הקיסר, הואיל ואיתרתיש לי ניפא - כיון שאירע לי נס זה, שמת בר דרומא, הא זימנא אישבקונהו - בפעם זאת אעזוב אותם ולא אלחם בהם. שבקינהו ואזל - עזבם הקיסר והלך לדרכו. איזדקור - ישבו היהודים לשמוח על כך ואכלו ושתו, ואדליקו שרגי - והדליקו נרות רבים כל כך, עד דאיתחזי בילוניא דגושפנקא ברחוק מילא - עד שבמרחק מיל מהמדינה היה ניתן לראות את הצורה שבטבעת, לאור אותם נרות, ובמקום להודות לה' שהצילם, בטחו על גבורתם, וכאילו לא יכל הקיסר להלחם בהם מחמת גבורתם. אמר הקיסר, מיחדא קא חרו בי יהודאי - שמחים מחמתי היהודים, שאומרים שלא יכולתי לנצחם, הדר אתא עליהו - חזר ובא להלחם בהם שוב.

אמר רב אפי, תלת מאה אלפי שליפי סיפא - שלש מאות אלף חיילים שולפי חרב עיילו - באו לטור מלכא, וקטלו בה תלתא יומי ותלתא לילותא - והרגו בהם במשך שלשה ימים ושלשה לילות, וכיון שהיתה המדינה גדולה כל כך, באותה שעה שהיו האויבים הורגים בצד אחד של המדינה, ובתא גיפא הלולי וחנוי - בצד השני עדיין היו חוגגים ושמחים, ולא הוו ידעי חגי בהני - ולא ידעו ולא הכירו שבצד האחר של המדינה הורגים בהם האויבים.

נאמר במגילת איכה (ב ב) 'בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב, כי אתא - כאשר בא רבין מארץ ישראל לבלב, אמר בשם רבי יוחנן, אלו ששים רבוא - שש מאות אלף עירות שהיו לו לינאי המלך בחר המלך, דאמר רב יהודה, אמר רב אפי, ששים רבוא עירות היו לו לינאי המלך בחר המלך, וכל אחת ואחת מאותן עירות היו בה כיוצאי מצרים - שש מאות אלף איש, חוץ משלש עירות, שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים, ואלו הן, כפר ביש, כפר שיחליים, כפר דבריא. והטעם שהם מכונים בשמות אלו, 'כפר ביש', והיינו 'כפר רע', נקרא כך כיון דלא יחבי ביתא לאושפיזא - לא היו מכניסים אורחים לבתיהם. 'כפר שיחליים', שהיתה פרנסתן מן שיחליים, והיינו מין מאכל ששמו כן. 'כפר דבריא' - 'כפר הזכרים', והטעם שנקרא כך, אמר רבי יוחנן, שהיו נשותיהן יולדות זכרים תחלה, ויולדות נקבה באחרונה, ופוסקות מללדת.

אמר עילא, לדידי חזי לי ההוא אתרא - אני ראיתי את אותו מקום ששמו טור מלכא, ואפלו שיתין ריבנותא קני לא מחזיק - וכיום אין בו מקום אפילו לששים ריבוא קנים, וכל שכן שאין בו מקום לששים ריבוא עירות, וכמו הטעם שיבואר להלן.

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי חנינא - אמר צדוקי אחד לרבי חנינא, שקורי משקריתו - משקרים אתם בכך שאתם אומרים שהיו כל כך הרבה עירות ובני אדם בטור מלכא, שהרי אין המקום גדול כל כך. אמר ליה - השיב לו רבי חנינא, ארין צבי בתיב בה - נאמר לגבי ארץ ישראל (דניאל יא מא), מה צבי זה, לאחר ששוחטים אותו ופושטים את עורו אין עורו מחזיק את בשרו, כיון שהוא

מתכוון, אף ארץ ישראל, בזמן שישראל יושבין עליה, רוחא - מרווחת היא, ויש בה מקום לכל יושביה, ובזמן שאין ישראל יושבין עליה, גמרא - הרי היא מתגמדת ומתקטנת.

רב מנינומי בר חלקיה, ורב חלקיה בר מוכיה, ורב הונא בר חייא, הוו יתבי גבי הדרי - היו שלשתם יושבים יחד, אמרי - אמרו, אי איבא דשמיע ליה מילתא - אם יש מי ששמע איזה ענין של צידקות והנהגה טובה מכפר סבניא של מצרים, לימא - יאמר מה ששמע. פתח חד מינייהו - פתח אחד מהם ואמר, מעשה בארום וארוסתו שבאו מאותה העיר, שהתקדשו אך עדיין לא נישאו, שגשבו יחד לבין העובדי כוכבים, והשיאום הגויים זה לזה, אמרה לו הארוסה לארוס, בבקשה ממך אל תגע בי, כיון שאין לי כתובה ממך, ואמרו חכמים שאסור לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה, ולא נגע בה עד יום מותו, וקשמת אותו ארוס אמרה להן ארוסתו, ספרו לזה, שפטפט ביצרו יותר מיוסף הצדיק, ואילו ביוסף לא היה אלא חדא שעתא - שהרי אצל יוסף היה הנסיון של אשת אדונו רק שעה אחת, והאי כל יומא ויומא - ואדם זה היה עימי בכל יום ויום, ועמד בנסיון. ואילו יוסף, לאו בחדא משה - לא היה עם אשת אדונו במיטה אחת, והאי - וארוס זה היה עימי בחדא משה, ואף על פי כן לא חטא. ואילו יוסף, לאו אשתו - לא היתה זו אשתו, והא - וארוס זה היה עם אשתו, שהרי התקדשה לו, ולא היתה אסורה עליו אלא מדרבנן [אמנם אין הכוונה שבאמת היה גדול מיוסף הצדיק, שהרי אצל יוסף אשת אדונו פיתתה אותו לחטוא, ואילו כאן אמרה לו ארוסתו שלא יגע בה, אלא אמרה כן דרך הספד (בן יהוידע)].

פתח אידך - פתח אמורא אחר ואמר, מעשה שאירע באותה העיר, ועמדו ארבעים מודיות - ארבעים מידות של תבואה בדינר, ולאחר זמן נהפך השער מודיא אחת, שמכרו רק שלשים ותשע מידות בדינר, והבינו שדבר זה בא להם כעונש על חטא שנעשה בעיר, ובדקו ומצאו אב וכן שפאו על נערה מאורסה [מקודשת ואינה נשואה] ביום הכפורים, והביאום לבית דין, וסקלוה, וחזר השער למקומו, הרי שלא היה באותה העיר אלא חטא זה בלבד, ומיד לאחר שתיקנוהו חזר השער למקומו.

פתח אידך ואמר, מעשה באדם אחד מאותה העיר שנתן עינו באשתו לגרשה, והיתה כתובה מרובה, ורצה לגרשה בלי נתינת כתובה, מה עשה, הלא זמן את שושבינו, והאכילן והשקן, שיכרן בשתיית יין, והשפיקן על מטה אחת עם אשתו, והביא לכן [חלבון של] ביצה והטיל ביניהן - בין שושבינו לאשתו, והעמיד להן עדים על כך, ובא לבית דין בטענה שאשתו זינתה עם שושבינו, ונאסרה עליו, ואם היו מקבלים את דבריו היה מגרשה ללא כתובה. הנה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן, ובבא בן בוטא שמו, אמר להן, כה מקובלני משמאי הזקן, לזבן ביצה בולד - מתייבש ומגלד מן האור - מחום האש, ואילו שכבת זרע דוחה - נספגת בבגד מן האור, ואינה מגלדה. בדיקו את הבגדים שהיו שם, ומצאו בדבריו, שהיה זה לובן ביצה, ומחמת כן התייבש והגלד מחום

האש, והבינו שלא נעשתה שם כל עבירה, אלא שאותו אדם העליל עלילות על אשתו ושושביניו, וְהִבִּיאֹהוּ לְבֵית דִּין, וְהִלְקֵהוּ, וְהִגְבִּיהוּ כְּתוּבָתָהּ מִמֶּנּוּ.

אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, וּמֵאַחַר דִּהוּוּ צְדִיקִים בְּלֵי הָאֵי - כיון שיושבי אותה העיר היו צדיקים כל כך [כמו שמוכח במעשה הראשון של ארוס וארוסה, וכן במעשה השני מוכח שהיה ביניהם רק חטא אחד, ותיקוהו. ובמעשה השלישי מוכח שהיו השושבינים זהירים באשתו, על אף שבדרך כלל יש קירוב הדעת ביניהם, ולולא שהשתכרו לא היה יכול להשכיבם על מיטה אחת (בן יהודע). אף על פי שבבא בן בוטא, המוזכר במעשה השלישי, חי שנים רבות לפני החורבן, סברה הגמרא שכיון שבאותה העת היו צדיקים כל כך, מן הסתם גם בזמן החורבן היו צדיקים (מהרש"א)], מֵאֵי טַעְמָא אֵינְעִנְשׁ - מדוע נענשו ונחרבה עירם. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף, עוֹנֵשׁ הִיא מִשׁוּם דְּלֹא אֵינְאִבּוּל - שלא התאבלו על ירושלים, דְּכָתִיב בִּישְׁעִיהּ (סו י) 'שִׁמְחוּ אֵת יְרוּשָׁלַם, וְגִילוּ בָהּ כָּל אֲהֻבֶיהָ, שִׂישׁוּ אֶתְהָ מִשׁוּשׁ כָּל הַמְּתַאֲבָלִים עָלֶיהָ'. [והטעם שלא התאבלו על ירושלים, כיון שאנשי ירושלים היו מעולים משאר הערים בחוכמתם, ובכך שהכל היו צריכים לעלות לרגל לירושלים, היו בני שאר העיירות שונאים אותם, ולא הצטערו כשנחרבה ירושלים (מהרש"א)].

מביאה הגמרא את ביאור המאמר הראשון שבתחילת הסוגיא, אֲשָׁקֵא דְרִיסְפִּק חָרִיב בֵּיתָר - מחמת דופן של מרכבה נחרבה העיר ביתר, וכך היה המעשה, דִּהוּוּ נְהִינֵי - שכך היה מנהגם, כִּי הָיָה מְתִילֵיד וְנֹקֵא - כשהיה נולד תינוק, שְׁתֵּלֵי אֲרֻזָּא - היו שותלים עץ ארז ממין זכר, וְנֹקֵתָא - כשהיתה נולדת תינוקת, שְׁתֵּלֵי תַרְנִיתָא - היו שותלים 'שיטה', והיא נקבת הארז, וְכִי הוּוּ מֵינְסְכֵי - וכשהיו נישאים, קִיִּצֵי לְהוּ - היו קוצצים את שני מיני הארזים הללו, וְעִבְדוּ גְנָנָא - והיו בונים מהם את החופה. יוֹמָא חַד הָיָה קָא חֲלָפָא בְּרִתִּיהָ דְקִיסָר - יום אחד עברה במקומם בת הקיסר, אֲתַבְּרָ שָׁקֵא דְרִיסְפִּק - ובעוברה שם נשברה דופן מרכבתה, קִצְוּ אֲרֻזָּא וְעִילֵוּ לָהּ - קצצו עבדיה עץ ארז והביאו אליה, להשתמש בו לתיקון המרכבה, אֲתַו נָפְוּל עָלֵיהוּ - התנפלו עליהם יהודי ביתר, מְחַוְנְהוּ - והכו אותם. אֲתַו אָמְרוּ לִיה לְקִיסָר - באו ואמרו לקיסר, מְרָדוּ בְּהָ יְהוּדָאֵי - מרדו בך היהודים. ומחמת כן אֲתַא עָלֵיהוּ - בא עליהם למלחמה.

מביאה הגמרא דרשת פסוק בענין זה של כיבוש ביתר: נאמר באיכה (ב ג) אֲדַע בְּחַרֵי אֵף כָּל קָרָן וְיִשְׂרָאֵל, אָמַר רַבִּי זִירָא, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵלֹו שְׁמוֹנִים [אַלְף] קָרָנֵי מְלַחְמָה - ראשי גייסות התוקעים בקרן לאסוף את כל חייליהם שִׁנְכְּנְסוּ לְכַרְךָ בֵּיתָר בְּשַׁעַה שְׁלֹכְדוּתָהּ, וְחָרְגוּ בָהּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, עַד שֶׁחֲלַף דָּמָן כּוֹרֵם שׁוֹטֵף וְנָפַל לָיָם הַגְּדוּל. שָׁמָא תַאמַר שאירע כן מחמת שְׁקִרְוָבָה הֵיטָהּ בֵּיתָר אֵל הַיָּם, רְחֻקָה הֵיטָהּ מֵיָם, ואף על פי כן מחמת ריבוי ההרוגים זרם הדם אל הים הגדול. תַּנְיָא - שנינו בברייתא, רַבִּי אֶלְעָזָר הַגְּדוּל אָמַר, שְׁנַיִם נְחָלִים יָשׁ בְּמָקוֹם שֶׁשָּׁמוּ בְּקַעַת יָדַיִם, אֶחָד מוֹשֵׁף אֵילָף וְאֶחָד מוֹשֵׁף אֵילָף - אחד זורם לצד זה ואחד זורם לצד שני, וְשִׁיעְרוּ חֲכָמִים שִׁישׁ בּו שְׁנַיִם חֲלָקִים מַיִם, וְשִׁלִּישׁ אֶחָד שֶׁל דָּם, מאותם הרוגי ביתר. בְּמַתְנֵיתָא תַּנְיָא - בברייתא שנינו

על מעשה זה, שבע שנים בצרו עובדי כוכבים את כרמיהן מרמן של ישראל, בלא זבל, כיון שהדם השביח את הקרקע ואת הגפנים שצמחו בה, ולא היו צריכים לזבל את הקרקע.

הגמרא מביאה מעשה דומה שאירע בעת חורבן בית המקדש הראשון: אמר רבי חייה בר אבין, אמר רבי יהושע בן קרחה, סח [סיפר] לי זמן אחד מאנשי ירושלים, בבקעה זו לבדה הרג נבוזראדן רב טבחים מאתים ואחת עשרה רבוא בני אדם מישראל, ובירושלים הרג תשעים וארבע רבוא על אבן אחת, עד שהלך רמן של כל ההרואים ונגע בדמו של זכריה, למנו מה שנאמר (הושע ד ב) וידמים בדמים נגעו. זכריה היה נביא וכהן גדול בזמן יואש מלך יהודה, וכשעבדי יואש עשאוהו אלוה והשתחוו לו, עמד זכריה בבית המקדש להוכיחם על חטאיהם, והיה זה ביום הכפורים, וצויה יואש להורגו, והרגוהו, ובשעת מיתתו אמר זכריה 'יָרָא ה' ויִדְרֹשׁ', והיה דמו תוסס בעזרה מאתיים ושלושים שנה, עד לחורבן הבית, ולא הצליחו לכסותו או להשקיטו. אשכחיה לדמיה דזכריה דהיה קא מרתח וסליק - ראה נבוזראדן את דמו של זכריה שהיה רותח ותוסס בעזרה, אמר להם נבוזראדן מאי האי - מה ענינו של דם זה, ומדוע הוא תוסס. אמרו ליה - השיבו לו הכהנים, דם זבחים דאשתפרה - זהו דם קרבנות שנשפך כאן [וכיון שלא קיימו בו את מצוות זריקת הדם, הרי הוא תוסס (מהרש"א)], אייתי דמי - הביא נבוזראדן דם של בהמות, ולא אידמו - וראה שאין הדם דומה לדם זה. אמר להו לכהנים, אי אמריתו לי - אם תאמרו לי את האמת, מוטב, ואי לאו, מפריקנא לבשרייכו במסרקוי דפרזלי - אסרוק את בשרכם במסרקות של ברזל. אמרו ליה - השיבו לו הכהנים, מאי נימא לך - מה נאמר לך, כך היה המעשה, נבייא הוה בן דהוה קא מוכח לן במילי דשמיא - היה בנו נביא שהיה מוכיח אותנו בעניני עבודת ה', קמינן עילוייה וקטלינן ליה - עמדנו עליו והרגנוהו, והא כמח שניין דלא קא ניח דמיה - והרי כבר שנים רבות שאין דמו שוקט. אמר להו נבוזראדן, אנא מפייסנא ליה - אני אפייס אותו שישקוט דמו, אייתי - הביא את יושבי סנהדרין גדולה של שבעים ואחד דינים וסנהדרין קטנה של עשרים ושלושה דינים, קטל עילוייה - והרגם על גבי דמו של זכריה, ולא נח הדם. הביא בחורים ובתולות, קטל עילוייה - הרגם על גבי הדם, ולא נח. אייתי - הביא תינוקות של בית רבן, קטל עילוייה, ולא נח. אמר ליה - אמר נבוזראדן, זכריה, טובים שפקו איבדתים, ניחא לך דאבדינהו לכולהו - האם רצונך שאאבד את כולם. פדאמר ליה הכי - כאשר אמר זאת נבוזראדן, נח הדם. בתיא שעתא - באותה שעה הרחרר נבוזראדן תשובה בדעתיה [בדעתו], אמר, ומה אם על נפש אחת של זכריה, כה - היה עונש גדול כל כך על ישראל, ההוא גברא - אותו אדם, כלומר, נבוזראדן בעצמו, דקטל כל חני נשמתא - שהרג כל כך הרבה נשמות מישראל, על אחת כמח וקמח שעונשו חמור ביותר. ערק - ברח נבוזראדן מאותו מקום, אזל שדר שטר פרטתא בביתיה - הלך ושלח לביתו שטר שפירט בו מה לעשות בנכסיו, ואגיייר - והתגייר.

תנא - שנינו בברייתא, נעמן שר צבא ארם, שריפאו אלישע מצרעתו, גר תושב היה, כלומר, קיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, אך לא קיבל על עצמו שאר מצוות. נבוזראדן, גר צדק היה, ונכנס לכלל ישראל. מבני בניו של רמן הרשע התגיירו ולמדו תורה בבני ברק. מבני בניו של סיסרא שר

סוגיות מסכת גיטין, פרק חמישי החורבן

צבאו של מלך כנען, שנפל ביד דבורה וברק, לְמַדּוּ תִּינוּקוֹת בִּירוּשָׁלַיִם. מִבְּנֵי בְנָיו שֶׁל סַנְחַרְיָב מֶלֶךְ אֲשׁוּר, שֶׁעָלָה לְמַלְחָמָה עַל יְהוּדָה, וּבֵּן מֵלֶאךְ וְהָרַג אֶת כָּל חַיִּילוֹ, לְמַדּוּ תּוֹרָה בְּרַבִּיב, מֵאַן אֵינּוֹן - וּמִי הֵם בְּנֵי בְנָיו שֶׁל סַנְחַרְיָב, שְׁמֵעִיָּה שֶׁהָיָה נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל וְאַבְטָלְיוֹן שֶׁהָיָה אֵב בֵּית דִּין. הָיִינוּ דְּכַתִּיב - עַל דַּמּוֹ שֶׁל זַכְרִיָּה נֹאמֵר הַפְּסוּק בִּיחְזַקְאֵל (כד ח) 'לְהַעֲלוֹת חֲמָה לְנֶקֶם נֶקֶם נִתְּתִי אֶת דְּמָה עַל צְחִיחַ פֶּלַע לְבִלְתִּי הַפְּסוּת', כְּלוּמֵר, כְּמוֹ שְׂדֵם הַנִּשְׁפָּךְ עַל הַסֵּלַע אֵינוֹ נִבְלַע בּוֹ, כֵּן דַּמּוֹ שֶׁל זַכְרִיָּה לֹא נִבְלַע בְּרַצְפַּת הָעֵזְרָה, אֲלֹא נִשְׂאָר שָׁם עַד שֶׁנִּעֲנַשׁוּ עַל כֵּךְ יִשְׂרָאֵל.

⋮

נֹאמֵר בַּפְּסוּק (כז כב) 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב, וְהַיְהוּדִים יְדֵי עֲשׂוֹ', דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֶת הַפְּסוּק, 'הַקּוֹל', הֵינּוּ קוֹל צוּחָה וּבְכִי שֶׁעָלָה מִזְרַע יַעֲקֹב, זֶה הַתְּקִיִּים בְּזִמְנֵי אֲדָרְיָנוּס קִיסָר, שֶׁחָרַג בְּאַלְכְּסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם שְׂשִׁימִים רַבּוֹא עַל שְׂשִׁימִים רַבּוֹא יְהוּדִים, בְּפָלִים פְּיוֹצָאֵי מִצְרַיִם. 'קוֹל יַעֲקֹב', זֶה אֲסַפְּסִינּוּס קִיסָר, שֶׁחָרַג בְּכַרְדָּה בֵּיתֵר אַרְבַּע מֵאוֹת רַבּוֹא מִיִּשְׂרָאֵל. וְאַמְרֵי לָהּ - וַיֵּשׁ אֹמְרִים שֶׁהָרַג אַרְבַּעַת אֲלָפִים רַבּוֹא. וְהַיְהוּדִים יְדֵי עֲשׂוֹ, זֶה מְלַבֵּת הַרְשָׁעָה שֶׁל רֹמִי, שֶׁחָרְיָבָה אֶת בֵּיתֵנוּ, וְשָׂרְפָה אֶת הַיְכָלֵנוּ, וְחָגְלִיתֵנוּ מֵאַרְצֵנוּ.

דְּבַר אַחֵר - דְּרָשָׁה נּוֹסֶפֶת עַל פְּסוּק זֶה, 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב', אֵינּוֹן לָךְ תְּפִלָּה שְׂמוֹעֵלֶת, שְׂאִין בָּהּ מִזְרַעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הַמִּשְׁתַּתֵּף בְּתַפִּילָה זֹ. וְהַיְהוּדִים יְדֵי עֲשׂוֹ, אֵינּוֹן לָךְ מְלַחְמָה שְׂנוֹצְחָת, שְׂאִין בָּהּ מִזְרַעוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ.

⋮

כִּי שֶׁהִתְבָּאָר לְעִיל, חוֹרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִגְרַם עַל יְדֵי בַר קַמְצָא, וְהָיִינוּ - וְזוֹ הַדְּרָשָׁה דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּבִיאוֹר הַפְּסוּק בְּאִיּוֹב (ה כא) 'בְּשׂוֹט לְשׁוֹן תִּהְיֶא', כְּלוּמֵר שֶׁהַלְשׁוֹן הַיָּא כְּמוֹ שׁוֹט הַמַּכָּה, וְהַבִּיאוֹר הוּא, בְּחִירְהוֹרֵי לְשׁוֹן - בְּמַרְיָבָה הַנְּעִשִׂית עַל יְדֵי הַלְשׁוֹן, תִּהְיֶא - יֵשׁ לָךְ לְהַתְּחַבְּאוֹת וּלְהִשְׁמַר מִפְּנֵיהּ.

⋮

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, מֵאֵי דְּכַתִּיב - כִּי־צַד מִתְּפַרֵשׁ פֶּרֶק הַתְּהִילִים (קל"ז) הַפּוֹתַח בַּפְּסוּק 'עַל נְהַרְוֹת בְּכָל שָׁם יִשְׁכְּנוּ גַם בְּכִינוּ בְּזַכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן, וְהָרִי דוֹד הַמֶּלֶךְ אָמַר מִזְמוֹר זֶה עוֹד לִפְנֵי שְׁנַבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרֵאשׁוֹן, וּפֶרֶק זֶה מְלַמֵּד שֶׁחָרְאָהוּ תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹד חֶרְבֵן בֵּית רֵאשׁוֹן, וְחֶרְבֵן בֵּית שְׁנִי. חֶרְבֵן בֵּית רֵאשׁוֹן, שְׁנֵאמַר 'עַל נְהַרְוֹת בְּכָל שָׁם יִשְׁכְּנוּ גַם בְּכִינוּ, וְדַבֵּר זֶה אִירַע כְּשֶׁנִּבְכּוֹדְנָצַר הַגְּלָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְבַבֵל, בְּחוֹרְבֵן הַבֵּית הָרֵאשׁוֹן. וְכֵן הָרָאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת חוֹרְבֵן בֵּית שְׁנִי, דְּכַתִּיב בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק שְׁבַת־הִילִים (פְּסוּק ז) 'זְכוֹר ה' לְבְנֵי אָדָם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם, הָאֹמְרִים עָרֵי עָרֵי עַד הַיְסוּד בָּהּ, וְבְנֵי אָדָם' הֵם הַרֹמָאִים, שֶׁחָרְיָבוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, וְאִיתֵימָא - וַיֵּשׁ אֹמְרִים שֶׁאֵמַר כֵּן רַבִּי אֲמִי, וְאַמְרֵי לָהּ בְּמַתְּנִיתָא תְּנָא - וַיֵּשׁ אֹמְרִים שֶׁשְׁנִינוּ כֵּן בְּבִרְיָתָא, מְעַשָּׂה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים וְיְלָדוֹת, שְׁנֵשְׁבוּ לְקָלוֹן, הִילְדִים לְמִשְׁכַּב זָכַר, וְהִילְדוֹת לְפִילַגְשִׁים, הַרְגִּישׁוּ בְּעַצְמָן לְמַח הֵן מִתְּבַקְּשִׁים, אָמְרוּ בִּינָם לְבִין עַצְמָם, אִם אָנוּ טוֹבְעִין - מִטְּבִיעִים עַצְמֵנוּ בֵּינָם, הָאֵם אָנוּ בְּאֵין לְחַיִּי הַעוֹלָם תְּבָא. דְּרִישׁ לְהָן הִילַד הַגְּדוֹל שְׁבָהֵן אֶת הַפְּסוּק

בתהילים (סח כג) 'אמר ה' מבטן אשיב, אשיב ממצולות ים, וכך נדרש הפסוק, 'מבטן אשיב, היינו כאילו נאמר 'מבין שיני אריה אשיב', שגם הנטרף על ידי חיה רעה בא לחיי העולם הבא, 'ממצולות ים, אלו שטובעין בים. כיון ששמעו ילדות כה, קפצו בלון ונפלו לתוך הים, נשאו ילדים קל וחמר בעצמן, ואמרו, מה הללו, הילדות, שדרבן לכה - שעומדות הן להנשא, מכל מקום כיון שלקחו אותם לשם עבירה, נהגו כה וקפצו לים, אנו, הילדים, שאין דרבנו לכה, על אחת כמה וכמה שעלינו לנהוג כמותן, אף הם קפצו לתוך הים. ועליהם הכתוב אומר (תהילים מד כג) 'כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחיה'. [אף על פי שאסור לאדם להרוג את עצמו, גם אם הוא יודע שהגויים עומדים להורגו, כיון שכאן עמדו לייסר אותם ולא להורגם, היו רשאים לנהוג כן (תוספות)].

מביאה הגמרא דרשה אחרת על פסוק זה, ורב יהודה אמר בדרשת הפסוק 'כי עליך הרגנו כל היום', זו אשה ושבעה בניה. ומביאה הגמרא את המעשה, אתייהו קמא לקמיה דקיסר - הביאו את הבן הראשון, הגדול שבהם, לפני הקיסר, אמרו ליה - אמרו לאותו בן, פלח - תעבוד לעבודת בוכבים. אמר להו, כתוב בתורה (שמות כ ב) 'אנכי ה' אלהיך'. אפקהו וקטלוהו - הוציאוהו והרגוהו. ואתייהו לאידך - הביאו את הבן השני לקמיה דקיסר, אמרו ליה, פלח לעבודת בוכבים. אמר להו, כתוב בתורה (שם כ ג) 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני'. אפקהו וקטלוהו - הוציאו גם אותו והרגוהו. ואתייהו לאידך - הביאו את הבן השלישי, אמרו ליה, פלח לעבודת בוכבים. אמר להו, כתוב בתורה (שם כב יט) 'זבח לאלהים יתרו'. אפקהו וקטלוהו. אתייהו לאידך - הביאו את הבן הרביעי, אמרו ליה, פלח לעבודת בוכבים. אמר להו, כתוב בתורה (שם לד יד) 'לא תשתנה לאל אחר'. אפקהו וקטלוהו. ואתייהו לאידך - הביאו את הבן החמישי, אמרו ליה, פלח לעבודת בוכבים. אמר להו, כתוב בתורה (דברים ו ד) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. אפקהו וקטלוהו. ואתייהו לאידך - הביאו את הבן השישי, אמרו ליה, פלח לעבודת בוכבים. אמר להו, כתוב בתורה (שם ד לט) 'יידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד'. אפקהו וקטלוהו. ואתייהו לאידך - הביאו את הבן השביעי, הקטן שבהם [והיה באותו זמן בן שנתיים וחצי (מדרש איכה רבה)], אמרו ליה, פלח לעבודת בוכבים. אמר להו, כתוב בתורה (דברים כו יז-יח) 'את ה' האמרת וגו' היום להיות לך לאלהים וללכת בדרךיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו, וה' האמרת וגו' היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר לך ולשמר כל מצותיו, כבר נשבענו להקדוש ברוך הוא שאין אנו מעבירין אותו באל אחר, ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו באמה אחרת. אמר ליה קיסר לאותו ילד, אישרי לך גושפנקא - אזרוק לפניך את חותמתך, שטבועה בו צורתך, ונהיין ושקליה - ותתכופך ותרים את החותמת, כי היכי דלימרו קביל עליה הרמנא דמלכא - כדי שהרואים יחשבו שקיבלת את דברי המלך והשתחית לצורה הטבועה בחותמתך. אמר ליה הילד, תביל עליך קיסר, תביל עליך קיסר, אמר על כבוד עצמך כה אתה חס ורועה שייראה כאילו שמעת לך, על כבוד הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה יש לי לחוס, ולא לעשות מעשה שייראה כאילו אני משתחוה לצלם. אפקהו למיקטליה - הוציאו גם אותו להריגה, אמרה להו אימיה - אמרה להם אמו של הילד, יהבנהו

סוגיות מסכת גיטין, פרק חמישי החורבן

ניחלי וְאִינְשֵׁי קְרִייתָא פּוֹרְתָא - תנו לי את הילד ואנשקנו מעט קודם שתהרגוהו, אָמְרָה לוּ, בְּנֵי -[אתה ואחיך שכבר נהרגו], לְבוּ וְאָמְרוּ לְאֲבֵרָהֶם אֲבִיכֶם, אַתְּהָ עֲקָרְתָּ מִזִּבְחָ אֶחָד, שרצית להקריב את יצחק לכבוד הקדוש ברוך הוא, וְאִנִּי עֲקָרְתִּי שִׁבְעָה מִזִּבְחֹתַי, של שבעה בנים. אַף הִיא עֲלֵתָה לָנוּ, וְנִפְלְאָה -[הפילה עצמה] וַיִּמָּתָה, כדי שלא יכריחוה לעבוד לעבודה זרה (מאירי). יִצְתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה אֲמַם הַבָּנִים שִׁמְחָה, שכל בניה עמדו בנסיון ולא עבדו עבודה זרה.

דרשה נוספת על הפסוק 'כִּי עָלִיד הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם', רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, זֶה מִיֵּלָה שֶׁנִּתְּנָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, שעדיין התינוק חלש, ואף על פי כן מקיימים אותה ואין חוששים לסכנה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ אָמַר בְּדֵרֶשֶׁת פֶּסוּק זֶה, אֵלֹהֵי תַלְמוּדֵי חֻכְמוֹת, שֶׁמֵּרְאִין הַלְבוּת שְׁחִיטָה פְּעֻעָמוֹ, דָּאֵמַר רַבָּא, כָּל מִיֵּלִי לִיחֲזִי אִינִישׁ בְּנִפְשֵׁיהּ - כל דבר יכול האדם להראות על עצמו כדי להסבירו, בַּר - חוץ מִשְׁחִיטָה, כיון שיש בכך סכנה שמא ייתחב הסכין בגרונו, וְחוּץ מְדַבֵּר אַחֵר - צרעת ומראות נגעים, כיון שיש בכך סכנה שיבוא עליו חולי זה. רַב נְחֶמְיָן בַּר יִצְחָק אָמַר בְּדֵרֶשֶׁת הַפֶּסוּק, אֵלֹהֵי תַלְמוּדֵי חֻכְמוֹת, שֶׁמִּמֵּיתִין עֲצָמוֹן עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, כלומר, שממיתים את כח הגוף ותאוותיו בלימוד התורה, כְּדָרְבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דָּאֵמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, אִין דְּבָרֵי תוֹרָה מִתְקַיְיִמִין אֵלָּא בְּמִי שֶׁמִּמֵּית עֲצָמוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט יד) 'זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם בִּי יָמוּת פְּאֵהָל' וְגו'.

הגמרא ממשיכה בעניני החורבן: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשְׁקַל אַרְבָּעִים סָאָה שֶׁל קְצוּצֵי תַפְלִין - חתיכות תפילין, ללא הרצועות, נִמְצְאוּ בְּרֵאשֵׁי הַרוּגֵי בֵּיתֵהּ. רַבִּי יְנָאי בְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אָמַר, נִמְצְאוּ שֵׁם שְׁלֹשׁ קָפוֹת שֶׁל אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים סָאָה - ארבעים סאה בכל אחת מהקופות, והיינו מאה ועשרים סאה. בְּמַתְנֵיתָא תַנָּא - בברייתא שנינו, אַרְבָּעִים קָפוֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ סָאִין, ואף כמות זו היא מאה ועשרים סאה. אומרת הגמרא, וְלֹא פְּלִיגִי - אין כאן מחלוקת בין דברי רבי יוחנן לבין דברי רבי ישמעאל והברייתא, הָא - דברי רבי ישמעאל והברייתא, שהיו מאה ועשרים סאין, היינו דְּרִישָׁא - בתפילין של ראש, שמתוך שהתפילין מחולקות לארבעה בתים, הם גדולים יותר, הָא דְּדַרְשָׁא - ודברי רבי יוחנן, שהיו שם ארבעים סאה, היינו בתפילין של יד, שיש להם בית אחד ובו נמצאים כל הפרשיות, ומחמת כן משקל התפילין של יד הוא שליש מתפילין של ראש.

אָמַר רַבִּי אֲסִי, בזמן חורבן בית המקדש הראשון, שיעור משקל של אַרְבָּעָה קָבִין מִחַ נִמְצְאוּ עַל אֶבֶן אַחַת. עוֹלָא אָמַר, תִּשְׁעָת קָבִין. אָמַר רַב כְּהֵנָּא, וְאִיתֵימָא - ויש אומרים שאמר כן שִׁילָא בַּר מְרִי, מֵאִי קָרָאָה - מאיזה פסוק ניתן ללמוד זאת, שנאמר (תהילים קלז ח) 'בַּת כָּבֶד הַשְּׁדוּדָה אֲשֶׁרִי שִׁשְׁלֹם לָהּ וְגו' אֵת גְּמוּלָהּ שֶׁגְּמַלְתָּ לָנוּ, אֲשֶׁרִי שִׁיאָחוּ וְנִפְּצִין אֵת עַלְלֵיהּ אֶל הַסְּלַע', הרי שכך נהגו בני בבל עם היהודים בעת חורבן הבית.

נאמר במגילת איכה (ד ב) 'בְּנֵי צִיּוֹן הִקְרִיבוּ הַמִּסְלָאִים בְּפֹז', מבררת הגמרא, מֵאִי - מה פירוש הלשון 'מִסְלָאִים בְּפֹז', אִי לִימָא דְּהוּוּ מְחַפֵּי בְּפִיזָא - אם תאמר שהיה גופם מעוטר ו'מכוסה' בתכשיטים

העשויים מ'פז', והיינו זהב יקר ומשובח ביותר, וְהָאֲמָרִי דְּבִי רַבִּי שִׁילָא - והרי אמרו בבית מדרשו של רבי שילא, תַּרְתִּי מִתְקַלֵּי אִיסְתִּירִי פִּיזָא נְחוּתָא בְּעֶלְמָא - משקל שתי איסתרא של פז ירדו לעולם, חֲדָא בְּרוּמִי - משקל איסתרא אחת ירדה לרומי, וְחֲדָא בְּבִלְיִ עֶלְמָא - ומשקל איסתרא נוספת ירדה לכל העולם, ואם כן לא יתכן שהיה להם פז בכמות גדולה כל כך לתכשיטיהם. מבארת הגמרא, אֵלָא שְׁחִיזוּ מְנַנִּין אֶת הַפִּז בְּיִזְפִּיין - שהפז היה נראה מגונה לעומת יופיים של בני ירושלים. ומביאה הגמרא דוגמא לכך, מְעִיקְרָא - בתחילה, חֲשִׁיבִי דְרוּמָאֵי - חשובי הרומאים, שהיו רוצים שיהיו להם ילדים יפים, הָווּ נְקֻטֵי בְּלִיזְנָא דְגוֹשְׁפִּנְקָא - היו מחזיקים צורות נאות בחותמותיהם, וּמְשֻׁמְשֵׁי עֲרִסְיָהוּ - והיו משמשים מיטותיהם כנגדם, מְבָאֵן וְאֵילָף - אך לאחר חורבן בית שני, שלקחו בשבי את בני ירושלים, מִיִּיתוּ - היו מביאים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲסָרִי בְּכַרְעֵי דְפּוֹרְיָהוּ - והיו קושרים אותם בכרעי מיטתם, וּמְשֻׁמְשֵׁי - ומשמשים מיטתם כנגדם, כדי שיהיו להם ילדים יפים כמותם. ובשעה שעשו כן, אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרִיָּה - אמר אחד מבני ירושלים לחבירו, הָאֵ הֵיכָא בְּתִיבָא - קללה זו היכן היא כתובה בתורה. אָמַר לֵיהּ - השיב לו חבירו, הרי נאמר בפסוק (דברים כח טא) אַחַד כָּל חֵלֵי וְכָל מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם ה' עֲלֶיךָ עַד הַשְּׁמַדִּךְ, ולפי שזהו ענין מגונה, לא כתבה זאת התורה בפירוש, אלא רמזה על כך. אָמַר אוֹתוֹ אָדָם לְחַבְרִי, בְּמָה מְרַחֵקְנָא מְדוּבְתָא פְּלִן - כמה היינו רחוקים מפסוק זה, שעדיין לא הגעתי ללומדו. אָמַר לֵיהּ חַבְרִי, אֵינְגָד - מעט, פּוֹסְתָא וּפְלָגָא - רק דף ומחצה. אָמַר לֵיהּ, אֵי מְטָאֵי לְגַבִּיָּה - אם הייתי מגיע לאותו פסוק בדרך לימודי, לא אֵיבְטְרִיכִי לָךְ - לא הייתי זקוק לך שתגיד לי היכן כתובה קללה זו, כיון שגם אני הייתי מבין שלכך רמזה התורה (מהרש"א).

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, מְשׁוּם [-בשם] רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מֵאֵי דְכָתִיב - מה ביאור הפסוק במגילת איכה (ג נא) 'עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשֵׁי מִכַּל בְּנוֹת עִירֵי, אַרְבַּע מְאוֹת בְּתוּי כְּנַסְיוֹת הָיוּ בְּכַרְדָּא בֵּיתָהּ, וּכְבֹל אַחַת וְאַחַת הָיוּ בָּהּ אַרְבַּע מְאוֹת מְלֻמְדֵי תִינּוּקוֹת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ לְפָנָיו אַרְבַּע מְאוֹת תִּינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין [ובודאי היו תחתיו מלמדים נוספים, ולא לימד בעצמו את כל ארבע מאות הילדים (בן יהוידע)], וּבְשִׁחְיָהּ אֵיבִיב נְכַנְס לְשֹׁב, הָיוּ דוֹקְרִין אוֹתָן בְּחַוְטְרֵיהֶן [-בקולמוסים שהיו כותבים בהם], וּבְשִׁנְבָר עֲלִיהֶם הָאֵיבִיב וּלְכַדוֹם, בְּרַכּוּם בְּסַפְרֵיהֶם, וְחִצִּיתוּם פְּאֵשׁ, וּרְבִן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שְׁסִיפֵר זֹאת, הוּא הַיַּחֲדִיד שֶׁנִּשְׁאָר מִכָּל אוֹתָם תִּינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין, וְ'בְנוֹת עִיר' הוּא כִּינוּי לְעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת לִירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ בֵּיתֵר, הַמְּכוּנוֹת 'בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם' (מהרש"א).

תָּנּוּ רַבִּינָן - שְׁנוֹ חֲכָמִים בְּבֵרִייתָא, מְעַשָּׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָהּ, שְׁחֵלְףָ לְכַרְדָּא גְדוֹל [-עיר גדולה] שְׁבְרוּמִי, אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר, תִּינּוּק אֶחָד יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִיב, יָפָה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאֵי, וְקוֹוִצְוִתִּי סְדוּרוֹת לוֹ תְּלָתְלִים [והתכוונו לרמוז לו שיש למהר לפדותו משם, שלא יחמדו את יופיו וישתמשו בו לעבירה (בן יהוידע)], חֵלְףָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָהּ עַל פְּתַח בֵּית הָאֲסוּרִיב, וְרָצָה לְרֹאוֹת אִם אוֹתוֹ תִּינּוּק מִיּוּחַד הוּא בְּחַכְמָתוֹ, וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּקוֹל רֵם אֶת תַּחֲלִית הַפְּסוּק בִּישְׁעִיהוּ (מב כד)

סוגיות מסכת גיטין, פרק חמישי החורבן

'מי נתן למשפחה יעקב וישראל לבזזים, ענה אותו תינוק ואמר את סיום אותו פסוק 'הלוא ה' זה הטאנו לו, ולא אבו בדרביו הלוה, ולא שמענו בתורתו'. אמר רבי יהושע בן חנניה, מובטחני בו שיהיה מורה הוראה בישראל, העבודה - לשון שבועה, שאיני זו מבאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו, לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה [ואף על פי שבדרך כלל אסור לפדות את השבויים בממון רב מידי, כאן היה הדבר מותר מחמת שהיתה סכנת נפשות לאותו תינוק. ועוד, כיון שהיה מופלג בחכמה (תוספות)], ואכן לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל. ומנו - ומי הוא אותו תינוק, רבי ישמעאל בן אלישע.

אמר רב יהודה, אמר רב, מעשה בכנו ובבתו של רבי ישמעאל בן אלישע, שנשבו לשני אדונים שונים, לימים - לאחר תקופה, נזדווגו - נפגשו שניהם במקום אחד, זה אומר, יש לי עבד שאין כיופיו בכל העולם, וזה אומר, יש לי שפחה שאין בכל העולם בלו כיופיה, אמרו זה לזה, בוא ונשיאם זה לזה, ובודאי יהיו להם ילדים יפים כמותם, ונחלק בולדות. הכניסום לחדר אחד, וכיון שהיה החדר חשוך לא הכירו זה את זה, זה ישב בקרן זוית זה, וזו ישבה בקרן זוית זה, זה אומר, אני כהן, בן כהנים גדולים, וכי ראוי הדבר שאשא שפחה. וזאת אומרת, אני כהנת, בת כהנים גדולים, וכי אנשא לעבד. ובכו כל הלילה. כיון שעלה עמוד השחר, הכירו זה את זה, ונפלו זה על זה, ונעו בכביה עד שיצאה נשמתו, ועליהן קונן ירמיה ואמר (איכה א יח) 'על אלה אני בוכיה, עיני עיני ירדה מים'.

אמר ריש לקיש, מעשה באשה אחת מבנות ירושלים שנפלה בשבי האויב, וצפנת בת פניאל שמה, ולמה היתה קרויה כך, 'צפנת', שהכל צופין כיופיה. 'בת פניאל', שהיתה בתו של כהן גדול, ששמש לפני ולפנים. שנתעלל בה שבאי כל הלילה, למחר, הלבישה שבעה חלוקים, והוציאה למוכרה. בא אדם אחד שהיה מכער ביותר, אמר לו לשבאי הראני את יופיה. אמר לו, ריקא, אם אתה רוצה ליקח אותה, קח, שאין כיופיה בכל העולם בלו. אמר לו, אף על פי כן, רצוני לראותה קודם לכן. הפשיטה השבאי ששה חלוקים, ושביעי קרעתה בעצמה, ונתפלשה באפר, ואמרה לפניו, רבנו של עולם, אם עלינו לא חסית, על קדושת שמך הגבור למה לא תחוס, שיאמרו הגויים שאין כח בגבורתך להציל את עמך מבזיון. ועליה קונן ירמיה ואמר את הפסוק (ירמיה ו כו) 'בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר אבל יחיד עשי לך מספר תמוררים כי פתאם יבא השדר עלינו, ויש לדייק מכך שלשון 'עליה' לא נאמר, אלא 'עלינו', בכיבוד אומר לה הקדוש ברוך הוא, עלי ועליה בא שודר, שאף שמו של הקדוש ברוך הוא מתחלל בכך.

אמר רב יהודה, אמר רב, מאי דכתיב - על איזה מעשה נאמר הפסוק במיכה (ב ב) 'ועשקו גבר וביתו ואיש ונהלתו, מעשה באדם אחד, שנתן עיניו באשת רבו, ולא היה זה רבו המלמדו תורה, אלא שוליא דנגרי הוה - תלמיד של נגר היה, ונתן עיניו באשת הנגר המלמדו נגרות, פעם אחת הצרף (רבו) לקזות ממון. אמר לו התלמיד לנגר, שגר -[שלח] את אשתך אצלי, ואלוונה. שיגר אשתו אצלו, שהה עמה אותו תלמיד שלשה ימים, ולאחר אותם ימים קדם - השכים אותו תלמיד ובא

סוגיות מסכת גיטין, פרק חמישי החורבן

אָצְלוּ - אל רבו, הנגר. אָמַר לוֹ הַנֶּגֶר, אֲשֶׁר־תִּי שְׁשָׁנָתִי לָךְ, חֵיכֵן הִיא. אָמַר לוֹ, אֲנִי פְּטֹרְתִיךָ לְאַלְתֵּר - אני שלחתי אותה מיד, לפני שלשה ימים, וְשָׂמַעְתִּי שְׁהִתְיַנְּקוּת - נערים צעירים נִתְעַלְלוּ בָּהּ בְּדֶרֶךְ, וכיון שאין דרך נערים לאנוס אשה גדולה, בודאי זינתה עמהם מרצונה, ונאסרה עליך. אָמַר לוֹ, מָה אֵעָשֶׂה. אָמַר לוֹ, אִם אָתָּה שׁוֹמֵעַ לְעֵצָתִי, גְּרָשָׁה. אָמַר לוֹ, כְּתוּבָתָהּ מְרוּבָּה, ואין לי ממון לשלם לה דמי כתובתה. אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד, אֲנִי אֶלְוֶה, וְתָן לָהּ כְּתוּבָתָהּ. עָמַד זֶה וְגָרְשָׁה, כעצת תלמידו, הֲלָךְ הוּא, הַתַּלְמִיד, וְנִשְׁאַף, כפי שרצה לעשות מלכתחילה. בֵּינָן שְׁהִיֵּעַ זְמַנּוֹ שֶׁל הַנֶּגֶר לְשֵׁלֵם אֶת הַחֹב, וְלֹא הָיָה לוֹ לְפֹרְעוֹ, אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד, בֵּא וְעֵשֶׂה עִמִּי בְּחֹבְךָ - בא תעבוד בביתי בתורת פרעון לחוב. וְהָיוּ הֵם - הַתַּלְמִיד וְאִשְׁתּוֹ [שהיתה אשת הנגר וגירשה] יוֹשְׁבִים וְאוֹכְלִים וְשׂוֹתִין, וְהוּא הָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁקָּה עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ דְמוּעוֹת נוֹשְׂרוֹת מְעִינִיו וְנוֹפְלוֹת בְּכּוֹסֵיהֶן, וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַתֵּם גֹּזֵר דִּין, ולפי גירסא זו מצד הדין לא היתה האשה אסורה על התלמיד, כיון שבאותם שלשה ימים ששהתה אצלו לא עשה עמה דבר, וממילא היתה מותרת לו לאחר שהתגרשה, אך כיון שנהגו בהנהגה רעה כל כך, להוציא את האשה בעורמה מתחת יד בעלה, ולהשתעבד בו אחר כך לשרת אותם, נחתם גזר הדין. ואף שהיה זה מעשה של יחיד, כיון שידעו זאת בני אדם רבים ולא מחו בו, נחתם על כך גזר הדין של כולם (מהרש"א).

וְאִמְרֵי לָהּ - ויש אומרים, חתימת גזר הדין היתה על שְׁתֵּי פְּתִילוֹת בְּנֵר אֶחָד - על איסור אשת איש, כלומר, שבאותם שלשה ימים ששהתה בבית התלמיד בא עליה בעודה אשת איש, ונאסרה עליו אפילו לאחר שהתגרשה, ועל עוון זה [שהיו הרבים יכולים למחות בו ולא מחו] נחתם גזר הדין.